

ה' : דין מקום בבל... המלך חפנין (פרוסיין דף 107) ואמר דבני לין כתיב מלך... [בין עמיה וארמין פרק האומר (קדושין סי) בני ילי המלך הקם...]

רבינו יגאל... ויבין חג סוכה... שילוש סוכה ורבי... ורבי אבא בר רב... [הוא חג סוכה...]

רבינו יגאל... ויבין חג סוכה... שילוש סוכה ורבי... ורבי אבא בר רב... [הוא חג סוכה...]

רבינו יגאל... ויבין חג סוכה... שילוש סוכה ורבי... ורבי אבא בר רב... [הוא חג סוכה...]

רבינו יגאל... ויבין חג סוכה... שילוש סוכה ורבי... ורבי אבא בר רב... [הוא חג סוכה...]

רבינו יגאל... ויבין חג סוכה... שילוש סוכה ורבי... ורבי אבא בר רב... [הוא חג סוכה...]

רבינו יגאל... ויבין חג סוכה... שילוש סוכה ורבי... ורבי אבא בר רב... [הוא חג סוכה...]

דבר יוכני תפשת מרובה לא תפשת הפשת... מעט הפשת ואימא כאפי דציפרתא דוורר... טובא אמר רב אחא רב עקיב רב הונא פני... פני גמר כרובי הבא אל פני הכפורת וכתובי... החם מאת פני יצחק אביו ויולף מפינס על... מעלה דכרובי כראות פני אלהים ותרצינא... תפשת מרובה לא תפשת מעט הפשת... תפשת ויולף מברוב כרובי חאל הכפורת... יהיו פני הכרובים אמר רב אחא רב עקיב... נגמיר אין פני כרובים פתחין מספחורב הונא... נמי מהאבא נגמיר ומאי כרוב א"ר אבוי... *כרביא שכן בבבל קרין ליונקא רביא א"ר... *אביי אלא מעתה דכרובי פני האדיר על... הכרובי פני השני פני אדם דהיו כרוב היוני... אדם אפי ברבבי ואפי וזמאי דחללה... עשרה בר מסכבה אימא בהדי סכבה אלא... ככתיב עולמים נגמר רכרובי *והבית אשר בגד... המלך שלמה לה' ששים אמה ארבו ועשרים... רחבו ושלשים אמה קימרו וכתובי *קומת... הכרוב האדיר עשר באמה וכן הכרוב השני... והניאמה מציון בבית עולמים כרובים בשליש... הבית הן עומרין משכן נמו כרובים בשליש... הבית הן עומרין משכן כמה היו עשר אמות... דכרובי *עשר אמות אולך כמה היו עשר... לכו שיתין פושבי תלתייה כמה היו עשר... פושבי דל עשרה דארון וכפורת פשו לכו... עשרה וכתובי *והיו הכרובים פרושי כנפיהם... למעלה סוככים בכנפיהם על הכפורת קרייה... רחמנא סכבה למעלה הכפורה כמאי... דרבינא עילוי רישיהו קיימו דלמא להדי... רישיהו קיימו אמר רב אחא בר עקיב למעלה... כרובי ואימא דמודלי מוכא בר עקיב למעלה... למעלה הנידא *לר' מאיר דאמר כל האמות... היו בינויות אלא לר' יהודה דאמר אמה של... בנין ששה שפדים ושל כלים המששה... איכא לביכר ארון וכפורת כמה היו לכו תשבי... ופלגא פשו לכו חד סרי ופלגא אימא סוכה... עד דרביא חד סרי ופלגא אלא לרבי יהודה... הלכתא נגמירי לה דאמר ר' חייא בר אשיא... רב *שיעורין חציצין ומרצין ארץ... מסיני שיעורין *דאורייתא יגודו דכרובי... *א"ר רבא ושעורה גופן והאנה ורמין ארץ... וזת שמן דרבש *אמר רבנן כל הפסוק הוה... לשיעורין נאמר רבא לבית המנוגע רחנן... *הנכנס לבית המנוגע וכליו על כרופו... וכסדריו וטבעותיו ביזו הוא והן שומאין מר... היה

הוא חג סוכה... שילוש סוכה ורבי... ורבי אבא בר רב... [הוא חג סוכה...]

הוא חג סוכה... שילוש סוכה ורבי... ורבי אבא בר רב... [הוא חג סוכה...]

הוא חג סוכה... שילוש סוכה ורבי... ורבי אבא בר רב... [הוא חג סוכה...]

הוא חג סוכה... שילוש סוכה ורבי... ורבי אבא בר רב... [הוא חג סוכה...]

הוא חג סוכה... שילוש סוכה ורבי... ורבי אבא בר רב... [הוא חג סוכה...]

הוא חג סוכה... שילוש סוכה ורבי... ורבי אבא בר רב... [הוא חג סוכה...]

הוא חג סוכה... שילוש סוכה ורבי... ורבי אבא בר רב... [הוא חג סוכה...]

הוא חג סוכה... שילוש סוכה ורבי... ורבי אבא בר רב... [הוא חג סוכה...]

הוא חג סוכה... שילוש סוכה ורבי... ורבי אבא בר רב... [הוא חג סוכה...]

הוא חג סוכה... שילוש סוכה ורבי... ורבי אבא בר רב... [הוא חג סוכה...]

הוא חג סוכה... שילוש סוכה ורבי... ורבי אבא בר רב... [הוא חג סוכה...]

הוא חג סוכה... שילוש סוכה ורבי... ורבי אבא בר רב... [הוא חג סוכה...]

הוא חג סוכה... שילוש סוכה ורבי... ורבי אבא בר רב... [הוא חג סוכה...]

הוא חג סוכה... שילוש סוכה ורבי... ורבי אבא בר רב... [הוא חג סוכה...]

הוא חג סוכה... שילוש סוכה ורבי... ורבי אבא בר רב... [הוא חג סוכה...]

הוא חג סוכה... שילוש סוכה ורבי... ורבי אבא בר רב... [הוא חג סוכה...]

הוא חג סוכה... שילוש סוכה ורבי... ורבי אבא בר רב... [הוא חג סוכה...]

הוא חג סוכה... שילוש סוכה ורבי... ורבי אבא בר רב... [הוא חג סוכה...]

הוא חג סוכה... שילוש סוכה ורבי... ורבי אבא בר רב... [הוא חג סוכה...]

הוא חג סוכה... שילוש סוכה ורבי... ורבי אבא בר רב... [הוא חג סוכה...]

הוא חג סוכה... שילוש סוכה ורבי... ורבי אבא בר רב... [הוא חג סוכה...]

הוא חג סוכה... שילוש סוכה ורבי... ורבי אבא בר רב... [הוא חג סוכה...]

הוא חג סוכה... שילוש סוכה ורבי... ורבי אבא בר רב... [הוא חג סוכה...]

הוא חג סוכה... שילוש סוכה ורבי... ורבי אבא בר רב... [הוא חג סוכה...]

הוא חג סוכה... שילוש סוכה ורבי... ורבי אבא בר רב... [הוא חג סוכה...]

הוא חג סוכה... שילוש סוכה ורבי... ורבי אבא בר רב... [הוא חג סוכה...]

הוא חג סוכה... שילוש סוכה ורבי... ורבי אבא בר רב... [הוא חג סוכה...]

חלילה ואינו נחשב ראוי לביאת מים, אבל מ"מ גם אינו מחובר ממש, לכך נבטמא זה לא נטמא זה. ודו"ק והפוך זה כי הוא ענה עמוקה בעוה"י. ואין לתמוה על מ"ש דלענין ביאת מים אף דעומד לחתוך כחתוך דמי מ"מ נחשב ביה"ס ודי בראוי לביאת מים, ולענין עומאה לא נחשב ביה"ס כיון דעומד לחתוך, דעיין בפ"ק דקדושין דף כ"ה ע"א אמר עולא הכל מודים בלשון וכו', מוכח דמה דהוי גלוי לטומאה הוי ביה"ס לטבילה ולא צעינן ביאת מים דוקא, והוא ראה גדולה לדברינו בעוה"י, דברי ידיו.

תשובה לט

אעתיק כאן מ"ש בתשובה לק"ק סקאלי להרב דשם מו"ה שלמה דרימער

הנהגה ע"ד שאלתו, הנה אם היום כי אין דרכי לכתוב בטהרה"מ, אך ד"ת אני כותב. והיום כי הוא קצת ד"ס ורו"מ כותב שהוא נחוץ מאוד, אמרתי להיתר לכתוב ולהעתיק כי אולי צריכין לזה שם והוא דברי הוראה, גם יש לי הרבה להשיב להם אחר החג לא ידעתי איזה יהיה ראשונה בעוה"י, לכך חשתי ולא התמהמתי להשיב לו כעת. וז"ל שאלתו, הנה בבית המרחץ דפ"ק היה מעולם שני מקוואות אחד גדול ואחד קטן, ועיקר טבילת הנשים הוא במקוה הקטן יען שפכין לחוכה ממש בכל יום מים חמין. והנה כעת אשר בנו המרחץ מחדש נתקלקל המקוה הקטן מאיזה סיבה, ועשו מקוה הקטן במקום אחר ברוח אחת עם המקוה הגדול, שהמקוה הגדול הוא בקרן צפונית מערבית והמקוה הקטן הוא בקרן מזרחית צפונית וצניייהם מקום פנוי ומדרגות מזד זה לזד זה. וכעת נתודע לי בצירור שארעא שצניייהם חלחולי מחלחל וצאים המים מזו לזו, וכאשר שואצין המים מאחד צאים המים לשם ממקוה השני דרך החללים אשר בצופן המפסיק צניייהם וכו'. והאריך בשאלתו וא"ל להעתיק כולו כי חמנית שאלתו הוי שחושש בזה לזחלין, ואף דאין רואין בזה הזחילה מ"מ ניכר ממילא ע"י מיעוט המים ורבויו, ע"כ שאלתו.

הנהגה ידידי מרי תמיהי קא חזינא הכא, אחד אם אני רואה שדברינו חביבין לו למה אינו רואה להיות ספרי צידו, כי אני רואה שאין לו שום ספר מחבורי, ואם היה לו חבורי מי נדה [ס"י רא ס"ן] היה מוצא בו שאלה זו. כי שם מבואר שאלה זו והיתרה, והשנית אני מחזיקנא ברו"מ לרז גזברין ולא עלה ע"ד שיסתפק בזה. והנה אומר לו איזי גופא דעובדא. הנה שאלה המבואר בספרי הוא היה מעשה פ"ק, אך למען דרכי שלום כי היה אז לחתוך לך כחצתי בהסתרה, והענין היה כי אחר צואי פ"ק

רק שנה אחת והיה זה בשנת תקפ"א היה עוד פה הרב מו"ר אלעזר לנדא שהיה אח"כ אב"ד דפה בשנת תקפ"א, אך אז היה הרב הגאון בעל גור אריה יהודה והגאון המובהק מו"ר זלמן זלה"ה. והנה כמו דהוי בקהלתו בן הוי פ"ק עד היום, מקוה הגדולה וקטנה בנדה והחילוני ג"כ לחקן הקטנה, והרב מוהר"א ראה לקנות לו שם החמיל לצעוק שהם זחלין. והלכתי לראות המקוה ושחקמי עליו לומר על עירוב מקוואות שהם זחלין. דזחלין לא הוי רק אם זחל לחוץ, אך אם זחל ממקוה למקוה לא נקרא זחלין רק הוי כמקוה שחלקוה לבי [מקוואות פ"ה מ"ט], והתרתי לחקן אותה כמעיקרא וכן עשו. ואח"כ היה צועק עוד עד שהגיע הדבר להרב הגאון מו"ר זלמן מרגליות ולהגאון אב"ד דקהלתינו הנ"ל ושחקו עליו, והוכרו צה"כ הגדולה בפני הרב מוהר"א שהיא כשרה, וחס להזכיר מלערער עליו לעו. ואח"כ הודה הרב מוהר"א שרצה להחזיק הוראתו עפ"י דודו הרב מו"ר שמואל לנדא מפראג להיות בחומתי ידו, וגם הוא שותק בו. רק למען דע אשר השיב וכו' כחצתי אז תשובה זו. ולכך אני חמה על רו"מ שיעלה זה בלבו לספק, ואם כי שם נאמר המעשה שהמה מעורבין כשפ"ה משא"כ בנדון שלו.

הנהגה אחר הימים נשאלתי על זה ממדינת רוסיא ששם לא היה כשפ"ה, והכשרתי ג"כ ואעתיק לו תשובתי בזה וחורף הדבר. לא מצעיא לדעת הח"ץ [ס"י מ] דהנקבים מאטרפין לכשפ"ה פשיטא דהוי כאן עירוב מקוואות וחד מקוה הוא, רק גם אף אי נימא כדעת הסוברים דאין הנקבים מאטרפין, מ"מ נראה דהיינו דוקא להכשיר החסרה בזה צעינן כשפ"ה, אבל המקוה שיש בזה כשיער כשרה אף אם אינו מעורב כשפ"ה. ולא פסול מכה זחלין מכה ממ"ג, דאם נחשב זחלין הוי כחד מקוה ואם לא נחשב כחד מקוה לא נחשב זחלין, ובפרט כיון דאינו זחל לחוץ רק ממקוה למקוה לא נחשב זחלין. ונדע דגבי שוקא יהוא [מקוואות פ"ד מ"ה] וכל המשניות המדברים בכמה צעינן לעירוב מקוואות, לא דברו רק אם החסרה כשרה לטבול בזה. אבל לא מנינו בשום מקום לומר דאם אינה מעורב כשפ"ה גם המלאה פסולה מכה זחלין, ובע"כ ממקוה למקוה אף לפסולה לא שייך זחלין מכ"ש למקוה כשרה. וחזן מזה הנה זה ודאי אחת כאשר רצה רו"מ לומר דאין הזחילה ניכר להדיא. ומה שדחאו אינו נראה, דלדעתי ודאי ידיעה בלי ראייה אינו פוסל בזה, ודוקא ראייה צעינן. ומ"ש ראייה להפוך מהרשב"א לא הבנתי שיחמו כלל, דודאי גם בנדון הרשב"א ניכר הוא שזחל במה דראינו דהמים מתמעטין והולכין, רק כל דאינו נראה לעינים ואין לנו רואים רק שמתפטרף מעט מעט ולא ראינו זחילה, אף דלפי הבנת הלך-זחל אח"כ כשרה. וזה הוי כוונת הרשב"א, וכונתו

ספר מ"י (צד) ספר שו"ג שירי טהור
הרב"ז ר' שלמה קלוזר זצ"ל

ידיעה
ופקפוד
רוסיא
קשה ל
ואשלה
איכא ל
וה"ל ש
הנה
הש"ך
באיחא
אליבא
במשנה
[מקוה
ובקלה
וכעת
בטומא
דנחלה
והנה
חוקק
טעמי
חדא
שאוז
הר"י
קלה,
לידי
המיכ
לטום
מדרי
לכך
לקלה
טומא
אין
המו
גט
כלל
י"ל
ממ'
לגמ
א"צ
היה

5

שלא היה לו חוקת טומאה רק אדרבא חוקת טהרה היה לו עוד, ולכן לא מחזיקין מטומאה דאורייתא לדרבנן. ואדרבא קשה למה בטומאה קלה שמיהן תלויות הרי הוי ממ"ג, ור"ך לומר דהידיעה קודמת הטהרה וכיון דלא ידע מחלה שנטהר עד שטבל בשניה והוי ממ"ג לא נחשב חוקת טהרה רק חוקת טומאה. אך חינוך בשניהם דרבנן אבל באם חד הוי טומאה דאורייתא כיון דמן החורה לא אזלינן בחר ידיעה רק בחר האמת, והרי לפי האמת ממ"ג לא שייך לומר כאן דהוי חוקת טומאה לכך אין מחזיקין מטומאה דאורייתא לדרבנן. אבל כאן וכל מקום דלא הוי שהות להיחר רק חיבף יראה מדאורייתא לדרבנן ולא הוי שהות היחר בנתיים, י"ל שפיר דמחזיקין מאיסור לאיסור אפילו מדאורייתא לדרבנן ו"כ ונכון. וכחבתי לו להתלמד במקום אחר דאין הענינים שוין, ו"כ ונכון לפענ"ד.

ועוד זה שלישיית, אינו דומה כלל דהתם לא נולד הריעותא רק אחר שנעשה דרבנן, דמקודם ממ"ג קודם טבילה שניה אין כאן ספק דאם טבל בכשרה לא טהור לגמרי, ואם בכל אופן אין כאן הוספת טומאה דבלא"ה הוא טמא ואם יטבול יטהר מהכל, ואין ספק רק אחר שטבל פעם שניה נולד לנו ספק אולי תחילה הייתה כשרה ואח"כ בשאובין, וא"כ אין כאן לידת הספק רק אחר שנעשה דרבנן. אבל הכא הרי לידת הספק אס היא שפוי או לא נולד לנו כשעדיין לא נתן הגט, ואף אס לא ידע מזה השליש עכ"פ לפי האמת אגלאי מלחא למפרע אח"כ שהיה לנו הספק דרבנן תחלה בשעה שעדיין הייתה אסורה מן החורה, ולכן דומה למה דקיי"ל בנולד ריעותא מחיים דלא אמרינן נשחטה הותרה. וה"ה בזה ומחזיקין מאיסור לאיסור, וכל זה ברור ונכון ודו"ק, דברי ידיו וכו'. ועיימ"ש כיוצא בזה בהלכות מליחה מהדורא ד' לק"ק מאניסטריטש יע"ש, ועיין בחיבורי להשמעות להל' גדה עודנו בכת"י בהל' מקוואות סי' ר"א לק"ק סקאלי [ראה בתשובה הקודמת ומשובה לן] כחצנו בזה ג"כ יע"ש.

כת"י תשובות וחיידושים על אה"ע מהדורא ד

תשובה מ

תשובה שניה להג"ל בעזרה"

הצדה מכתבו מיום ה' בראשית צא לידי יום וי"ו נח, ולא ידעתי למה נחאחר כל כך. והנה כעת אין בידי להשיב באריכות, כי אני מוגרר להשיב כמה תשובות אשר נחשבו מן ההגו והמה מוכרחים יותר כי המה נחוצים למעשה ולו אינו רק לפלפול, כי לדינא כבר כתבתי שאני תכשיר מה לי טעם זה או זה. וגם הכי זכו כי תחלה לזה

ידיעה בלי ראייה אינו פוסל בזה לכך אין בזה חשש ופקפוק כלל. והגני מעתיק לו מ"ש בתשובה למדינת רוסיא [הוצא בסמוך] חוץ המבואר בחבורי צפנים. ואם קשה לו להוציא הוצאות על חבורי, יודיעני ע"י איש עמי ואשלח לו ספרי במחנה, ויראה כמה הלכתא גבירתיא איכא למשמע מניה. והוא כרכא דכולא ביה פלפול לדינא ולדברי אגדה. ו"ז אין להאריך דברי ידיו.

ו"ל שם:

הגדה מ"ש ר"מ דאין נאמר דהוי ספק דרבנן הרי הוי באיתחוק איסורא. הנה יראה ר"מ כמה חלקו על הש"ך [סי' קי כללי ס"ס ס"ק עון בזה, וס"ל אף באיתחוק איסורא הוי להקל, אך גם ר"מ מירץ יפה אליבא דהר"ש במסכת מקוואות [פ"ב מ"ב] והוצא במשנה למלך פ"י ממקוואות [ה"ו] בשם הסופסתא [מקוואות פ"ב ה"ג] דאדרבא בטומאה חמורה טהורות ובקלה טמאות. וביאר הטעם דבקלה בתחלה הוי קלה וכעת נמי נאמר כן לכך הוי איתחוק איסורא, אבל בטומאה חמורה כיון דעכ"פ טומאה חמורה פקע, לומר דנחלה השתא טומאה קלה זה לא אמרינן. וא"כ ה"ג כן יפה אמר (ועיין מ"ש לקמן בזה דלא כן הוא).

ודגה אחר כחצי זה החצונגמי על מקומי כי מה שהסכמתי לו תחילה שיפה אמר דכאן לא שייך חוקת איסור ע"פ דברי הר"ש, טעות הוא צידו מכמה טעמים ושגה ר"מ בזה כי אין לו דמיון כעובל לדגא. חדא דאם מיירי לטבול במקוה כשרה ובמקוה של מים שאובים וספק איזה נעשה תחלה, והנה שם שפיר כתב הר"ש דאם הוי טומאה דאורייתא אין מחזיקין לטומאה קלה, דהתם הוי ב' ענינים דאין הטומאה חמורה מביאה לידי קלה, רק הטומאה קלה הוי ענין צפני עצמו ע"י המים שאובין. ואטו גזרו חז"ל שלא יועיל לו הטבילה לטומאה חמורה, זה אינו דמטומאה חמורה י"א אף מדרבנן, וענין חשש טומאה דרבנן הוי ענין צפני עצמו, לכך אין מחזיקין מטומאה חמורה לקלה. ובשלמא מקלה לקלה עכ"פ שם טומאה אחת הוא, אבל כאן לחשש טומאה דזה דאורייתא וזה דרבנן וגם לאחר מעשה לכך אין מחזיקין מזה לזה. אבל בנידון דידן הרי נהי דמן החורה הוי גט ומותרת, מ"מ הרי רבנן אמרו דלא הוי גט ומשאר באיסור הקודם, א"כ מדרבנן לא נחשב ההיחר כלל להיחר ולדידהו נשאר עליו איסורא קמא, ולכן שפיר י"ל דהוי תקנת איסור. ועוד יותר יש לחלק, דהתם הוי ממ"ג אס טבל בשאובין תחלה ואח"כ בכשרה א"כ נטהר לגמרי ואין עליו שום טומאה, ואם טבל בכשרה תחלה א"כ כבר היה טהור לגמרי ערב שטבל בשאובין, א"כ היה זמן מה שלא היה עליו שום טומאה, ואדרבא לא די

תשובה נא

בענין זוחלין ומי תמציות במקוה

76

סקאלא. יום ה' כ"ה תשרי תר"י לפ"ק

שמו הטוב נודע למרחקים. לקצוי ארץ וים רחוקים. משדד עמקים. האדם הגדול בענקים. הוא כבוד ידיד עליון וידיד נפשי עוז הרב הגאון הגדול המפורסם ההר"ף ובקי סיני ועוקר הרים עין העדה עטרת הגולה נ"י ע"ה פ"ה כבוד קש"ת מו"ה שלמה נ"י ראב"ד"ק בראד יע"א

מכתבו היקר קבלתי, ורואה אני שנתוץ לי עוד הפעם להעתיק שורש השאלה^(א). בעירנו יש כעת שני מקוואות ברוח אחת במרחץ. מקוה אחד גדול ואחד קטן ונתברר שהמים באים מזה לזה, כי תמיד גובה אחד להם ואם המים נגבהים באחד מהם אזי גם המים שבמקוה השני גבוהים כן, ובהתמעט גובה המים שבמקוה אחד ככה נתמעט גובה המים שבמקוה השני. והנה על פי הרוכ בערב ש"ק וכדומה בעת אשר ישאבו מים רבים

ממקוה הגדול ונתמעט גובה המים שבמקוה הגדול על ידי זה נתמעט גם כן גובה המים שבמקוה הקטן.

ויצנן שגובה המים בעת הטבילה צריך שיהיה זרת למעלה מהטיבור, על כן צריך להטיל ולשפוך מים שאובים בהמקוה הקטן קודם טבילת הנשים, ואז גבוהים המים שבמקוה הקטן בערך חצי אמה יותר ממה שגבוהים המים שבמקוה הגדול. ואם כי בכל רגע ורגע המים שבמקוה הקטן הולכים ומתמעטים, כי דרך הנקבים הדקים שבדופן המפסיק בין מקוה הקטן להגדול וזוחלין המים ממקוה הקטן להגדול, עכ"ז מחמת ששופכים מים רבים קודם הטבילה למקוה הקטן יש שיעור זרת למעלה מהטיבור במקוה הקטן עד אחר טבילת הנשים, כי המים אין וזוחלין דרך הנקבים הדקים רק מעט מעט. עד שבכמה

השלמות

(א) להבנת השר"ט והמור"מ שבין רבינו זצ"ל להגאון ר' שלמה קלוגר זצ"ל נביא כאן כמה תשובות מהגאון ר' שלמה קלוגר זצ"ל בענין זה, והמעין היטב בדברים יבין את יסודי ופרטי המחלוקות שבין רבינו זצ"ל להגרש"ק זצ"ל. וז"ל הגר"ש קלוגר זצ"ל בספרו הנ"ל (סי' לט):

אעתיק כאן מ"ש בתשובה לק"ק סקאל"י להרב דשם מו"ה שלמה דרימער

הנה ע"ד שאלתו, הנה אם היות כי אין דרכי לכתוב בחוה"מ, אך ד"ת אני כותב. והיות כי הוא קצת ד"ת ורר"מ כותב שהוא נחוץ מאד, אמרתי להיתר לכתוב ולהעתיק כי אולי צריכין לזה שם והוא דברי הוראה, גם יש לי הרבה להשיב להם אחר התג לא ידעתי איזה ראשונה בעוה"י, לכך חשתי ולא התמהמתי להשיב לו כעת.

וז"ל שאלתו, הנה בבית המרחץ דפ"ק היה מעולם שני מקוואות אחד גדול ואחד קטן, ועיקר טבילת הנשים הוא במקוה הקטן יען שופכין לחוכה ממש בכל יום מים תמיין. והנה כעת אשר בנו המרחץ מחדש נתקלקל המקוה הקטן מאיוה סיכה, ועשו מקוה הקטן במקום אחר ברוח אחת עם המקוה הגדול, שהמקוה הגדול הוא בקרן

צפונית מערבית והמקוה הקטן הוא בקרן מזרחית צפונית וכיניהם מקום פנוי ומדרגות מצד זה לצד זה. וכעת נתודע לי בבירור שארעא שכיניהם חלחולי מחלחל ובאים המים מזו לזו, וכאשר שואבין המים מאחד באים המים לשם ממקוה השני דרך החללים אשר בסופן המפסיק ביניהם וכ"ו. והארץ בשאלתו וא"צ להעתיק כולו כי תמצית שאלתו הוי שחושש בזה לזוחלין, ואף דאין רואין בזה הזחילה, מ"מ ניכר ממילא ע"י מיעוט המים ורבויו, ע"כ שאלתו.

הנה ידידי תרי תמיהי קא חזינא הכא, אחר אם אני רואה שדבריני חביבין לו, למה אינו רואה להיות ספרי בידו, כי אני רואה שאין לו שום ספר מחבורי, ואם היה לו חבורי מי נדה [סי' רא ס"ג] היה מוצא בו שאלה זו. כי שם מבואר שאלה זו והיתרה. והשנית אני מחזיקנא ברו"מ לרב גוברין ולא עלה על דעתי שיסתפק בזה. והנה אומר לו איני גופא דעובדא. הנה שאלה המבואר בספרי הוא היה מעשה פ"ק, אך למען דרכי שלום כי היה אז לצחוק לכך כתבתי בהסתר. והענין היה, כי אחר בואי פ"ק רק שנה אחת והיה זה בשנת תקפ"א היה עוד פה הרב מו' אלעזר לנדא שהיה אח"כ אב"ד דפה בשנת תקצ"א, אך אז היה הרב הגאון בעל גור אריה

יהודא והגאון
כן הוי פ"ק
לחקן הקטנה,
וזחלין. והלכה
שהם זוחלין.
ממקוה למקוה
פ"ה מ"ט. ו
צוץ-עוד, עד
אב"ד דקהלת
הרב מהור"א
הודה הרב מ
שמואל לנדא
למען דע אשו
רו"מ שיעלה
מעורבין כשפ
הנה אחו
כשפ"ה, והכנ
מכעיא לדעת
דהוי כאן עיר
הטובים דאי
החסרה בזה
אף. אם אינו
דאם נחשב ז
נחשב זוחלין,
נחשב זוחלין
המשניות המו
החסרה כשרו
אינה מעורב ו
למקוה אף לי
וחוץ מז
הזחילה ניכר
כלי-ראיה אין
מהרשב"א לו
הוא שזוחל ו
נראה לעינים
זחילה, אף ז
הרשב"א, וכו
חשש ופקפוק
חוץ המבואר
דאם קש
ואשלח-לו סג

שו"ת גיור שלמה חלק יורג צ"ג
הרב"ל ר' שלמה זכריהו זצ"ל

שעות אחר הטבילה נתמעט קומת המים שבמקוה הקטן עד שהם שוים למקוה הגדול וגובה אחד להם כמקדם. והנה בעת שהמים שבשני המקוואות גובה אחד להם לא עלה בלבי שום מקום ספק כי כשר הרבר

בלי פקפוק, כי אין זה ענין לזוחלין כלל. כי פסול זוחלין אינו רק כשזוחלין המים בשעת הטבילה, אבל אם הם זוחלין מתחלה ובעת הטבילה המים נחים פשיטא דמטהרין, וא"כ מה בכך שיש נקבים בין המקוואות וגם

השלמות

דין מקוה, ולטמא יש חזקת טומאה. ובתרי חזקות נראה דלכ"ע הוא אף בדרבנן לחומרא, דתרי חזקות הוא כמו רוב, דהרי דעת הריב"ש בתשובה (סי' שעט) דנגד ב' חזקות לא אמרינן רוב עדיף, ואף דהנ"ב [מה"ק אה"עו סי' מג] הקשה עליו, כבר ישבתי זה בתשובתי במקום אחר. וא"כ כיון דרוב ודאי מהני אף בדרבנן ה"ה ב' חזקות. ואף אי נימא דלא כהריב"ש, עכ"פ כיון דחזינן דאיכא תנא דס"ל [עירובין לה, ב] אף בדרבנן חזקה להחמיר, נהי דלא קיי"ל כן למעט בפלוגתא עדיף, וי"ל דנגד ב' חזקות מודים כ"ע דהוי לחומרא.

התורה ברביעית רק מדרבנן הוי ארבעים סאה, וא"כ הוי ספק דרבנן, וזה דוחק לומר שמיידי שאפילו רביעית לא נמצא בו. וכתב ר"מ דאין לומר מכה חזקת טומאה, דהרי בטומאה קלה אפילו באתחוק איסורא טהור עכ"ד. ותימה על תמיהתו, חדא דלמא מיידי בטומאה חמורה ובוה לכ"ע ספיקו לחומרא באתחוק איסורא. והשנית הרי החם הוי תרתי לריעותא דהוי כודאי, וכודאי אין לחלק בין דרבנן לשל תורה, וע"כ לא מקלינן בדרבנן רק כחדא לריעותא ולא בתרתי לריעותא וד"פ.

ומ"ש ראייה מן הראב"ד בספר בעלי הנפש [שער המים פ"ד] שהביא ראייה דלאדם בעינן מ' סאה מן התורה, ממה דספק כשפ"ה אסור, ואם הוי דרבנן ארבעים סאה היה להקל. הנה אם כי הראב"ד לא נחית לסברתינו, מ"מ ראיות ברורות יתנו עידיהו ויצדקו. מיהו גם מהראב"ד אין ראייה ולדעתי יש ממנו ראייה להיפוך, אם הוא אסיק אדעתיה לומר דמ' סאה הוי דרבנן, א"כ אם היינו אומרים כן ודאי דכמ"ש דשיעור כשפ"ה הוי דרבנן, א"כ נהי דהביא ראייה דארבעים סאה הוי מן התורה, אבל זה נשאר קיים כפי הס"ד דשיעור שפ"ה הוי רק דרבנן. ומה שהקשה הרי הוי ספק דרבנן, לא קשה, דכוונת הראב"ד כן, דאם הוי גוף ארבעים סאה מדרבנן, א"כ הוי ספק כשפ"ה תרי דרבנן ובתרי דרבנן ודאי אף בחזקה הוי לקולא, דידוע דתרי דרבנן קיל מדרבנן. אבל אם מן התורה בעינן מ' סאה, א"כ נהי שיעור דכשפ"ה הוי דרבנן הוי חד דרבנן, וכיון דיש לו עיקר מן התורה לכך הוי לחומרא.

ועוד הרי י"ל דרש"י ס"ל כהמרדכי [שבויעות סי' תשמח] הובא בדרכי משה סי' ר"א [אות ב], דגם לטבילת כלים אף במעיין בעינן רביעית, ובמקוה לכ"ע בעינן רביעית, וא"כ י"ל הכוונה שנמרד שהיה בו רביעית תחלה ונמצא חסר מרביעית. ודוחק לומר דקושייתו הוי מדקראו מקוה, דמה בכך, הרי באמת שייך דין זה גם גבי אדם, רק דרש"י נקט כלים היינו כל חד כדינו, ובכלים מיירי שנמרד שהיה בו רביעית ונמצא חסר, וד"פ וא"צ לאריכות שלו. ואף דא"כ אין טבולו בו הרי מדרבנן בעינן מ' סאה, הרי י"ל דבמעין אף לדידן די בכ"ש רק דס"ל דבעינן רביעית גם אפילו באינו מעיין, י"ל דנימא אם אירע שטבולו בו אם הוי טהור מן התורה או לא, ונ"מ לשרוף עליו תרומה וקדשים דהוי טמא מן התורה ומתורת ודאי.

וגם מ"ש דא"א לומר שנמצא בו עתה פחות מרביעית דאיך אפשר שלא ירגישו בחסרון דבר זה בשעת טבילה, גם זה אינו, דהרי לחולין לא בעי כוונה. וי"ל דמיירי שהטבילוהו חשי"ו או נכרי, וגדול ראה מבחוץ שטבולו בו ולא ראה כמה מים יש בו. ועוד שערי תירוצים לא ננעלו על דקדוק כזה.

ועוד עמוד והתבונן, לפמ"ש דכאן הוי ב' חזקות. דמקוה יש לה חזקת פסלות טרם שנתחברה כשפ"ה. וא"כ א"ש הינח אם בעינן מ' סאה מן התורה ממילא מעולם לא יהיה למקוה זו חזקת כשרות, לכך אדרבא יש לה חזקת פסלות והוי תרי חזקות והוי ראי לחומרא לכ"ע. אבל אם מן התורה לא בעינן מ' סאה א"כ מן התורה היא כשירה, וא"כ אדרבא יש לה חזקת כשרות מן התורה, וידוע דעת הר"ש [פ"ב ממקוואות מ"ב] דהיכי דיצאה מן התורה מחזקה אף מדרבנן לא נחשב חזקה. ומכ"ש אם יש לה חזקת כשרות מן התורה דהוי חזקה מעליא, וא"כ עכ"פ ליכא חזקת פסלות וראוי לילך בדרבנן לקולא, כן היא הוכחת הראב"ד ואין סתירה לדברינו מן הראב"ד אדרבא קצת ראייה.

ומ"ש ר"מ לדחות ראייתי מעירוב מקוואות פחות משפ"ה, למה לא ביארו בשום מקום דגם המלאה פסולה מכה זוחלין. ועל זה דתה י"ל דהמים לא היו זוחלין משעת טבילה. והנה כבר כתבתי לו דזה אינו, דמלבד דהוי מן הנמנע והחוש יכחיש זה וא"א אם יש בחור נקב והטובלים בו נעים ונדים המים וא"א שלא יהיו זוחלין. וגם בלא זה, לו יהא דהוי ספק אם זוחלין, נמי ראוי להיות טמא מספק אולי הם זוחלין. ועוד כתבתי לו שזה שוה טעות, דאם אינן מעורבין זה בזה בלא"ה פסול דהרי אין כאן עירוב בשעת טבילה, ובע"כ מיירי דהם מעורבין בשעת טבילה וא"כ הרי הם זוחלין. והנה או כתבתי בקיצור וכעת ראייתי במכתבו שנראה שהרגיש

ומה שהקשה ר"מ על רש"י בקידושין [עט, א] ובמסכת נדה [ב, ב] מ"ש רש"י בקדושין ונדה גבי מקוה שנמרד ונמצא חסר דמיירי בין באדם בין בכלים שטבולו, והרי טבילת כלים די מן

הנקבים מלאים מים, דעכ"פ בשעת הטבילה המים נחים ולא זוחלין. רק שעיקר הספק שלי הוא בעת שצריכים לשפוך מים שאובים להגביה לפי שעה מקוה הקטן

ממקוה הגדול, שידוע שבעת הטבילה המים זוחלים ממקוה הקטן להגדול דרך הנקבים שבדופן המפסיק, וככל רגע ורגע נתמעט גובה המים שבמקוה הקטן עד

השלמות

בוה, וכתב דמיירי שהיה מעורב רק שהיו נחין ולא היה דרך זוחלין. והנה זה אינו נראה לי כלל, חדא גוף דין זה מניין לנו.

ולדעתי נראה אם מקוה הלז דרכה לזחול, אף אם ברגע זו אינו זוחל היא פסולה. דהרי מקור דין זה הוא מן הלימוד בתורת כהנים [שמיני ריש פרשה ט], דמעין או מקוה מים מעין מטהר בזוחלין ומקוה באשבורן. והנה מה דקאמר מעין מטהר בזוחלין אטו הוי החיוב שיהיה זוחל דוקא, רק הכוונה דמעין דרכו בזוחלין וא"כ ה"נ במקוה הכוונה דדרכו דוקא באשבורן, אבל אם דרכו בזוחלין ולא נתקן ואפשר לו לזחול הוא פסול. וכן משמע בלשון הטור בסימן ר"א [צנז, א] שכתב ואלו מי סאה צריכין שיהיו נקוין ועומדים במקום אחד. והנה מולא כתב דאלו מי סאה צריכין להיות בשעת טבילה נקוין ועומדין רק כתב סתם, משמע דבעינן שיהיה דרכן להיות תמיד נקוין ועומדין, ואם דרכן להיות זוחלין לא מהני אם לפי רגע עומדין, רק אם עשה איזה מעשה למנוע הזחילה או כשר, אף אם אח"כ נטלו, כיון דעשה מעשה, ואם היה קיים כן לא היה זוחל תמיד או מותר. אבל אם דרכו לזחול אף אם רגע עומדין לא מהני.

ועוד מה דפשיטא ליה דאינו פסול רק אם זוחל לחוץ, אבל אם יוצאין כך לא בזחילה הוא כשר. ולדידי אין נראה כן, ומלשון הפוסקים והטור [שם] שכתבו דצריך שיהיו נקוין ועומדים, ולמ"ל תרתי. אך הכוונה דאף בעומדין אין די רק בעינן שיהיו נקוין בתוך גומא וכמ"ש הטור שם, אלא שיתקבצו מי הגשמים בגומא אחת, משמע הא אם אינן בגומא אחת רק מתפשטין לחוץ דין זוחלין עליהם. וכן מורה לשון הטורש"ע בסעיף ג', מקוה של מי גשמים שנפרץ אחד מכתליו והמים יוצאים דרך הסדק, והנה מולא כתב והמים זוחלין דרך הסדק רק כתב יוצאים, משמע דביציאה אפילו שלא דרך זחילה נמי פסול. והנה עוד ראה מדכתבו כל הפוסקים דבעינן נקוין ועומדין, משמע דבלי נקוה בגומא אף בלי זחילה פסול, וא"כ למ"ל עומדין ואיך משכתת לה פסול זוחלין, בע"כ דזוחלין פסולין אף אם בשעת טבילה אין זוחלין כיון דדרכם לזחול, ולענין נקוין בגומא בזה תלוי בשעת טבילה אם עתה נקוין בתוך הגומא ודוק.

הן אמת די"ל, דמה דנקט הטור תרתי נקוין ועומדין היינו על השיעור מ' סאה, דאלו צריכין שיהיה בתוך גומא ולא מתפשטין לחוץ, אבל אם יש בגומא מ' סאה אף שהמותר מתפשט לחוץ אין קפידא אף להמחמירין דלא מהני אם נשאר מ' סאה עד הסדק בזה מנדים, דהם לא פסלו רק דרך זחילה דאו על הכל שם זוחלין,

אבל שלא דרך זחילה רק מתפשטין לחוץ מודים דאין קפידא. גם נראה עוד דמלשון הרא"ש בהלכות מקוואות [סוף גדה סי' י"א] שכתב הטעם, דלכך פסול אף דנשארו מ' סאה למטה דמ"מ הוא טובל בזוחלין. א"כ מה"ט יש לפסול נמי אם לא נקוה בגומא רק מתפשטין לחוץ, דסוף סוף טובל במים דלא נקוה בתוך הגומא וחזור ראה שלי למקומו.

מ"מ לדעתי נראה פשוט, דכל דמתפשטין חוץ לגומא הוי בכלל זוחלין, דעכ"פ אינן באשבורן דמקוה באשבורן משמע דוקא כדרך מקוה דקוה וקיימי בתוך הגומא ואין מתפשטין לחוץ. והנה כל זה אני כותב לדינא להתלמד במקום אחר, אך ראייתי בלא"ה חזקה מכא מ"ש בתחלה דעכ"פ מידי ספק זוחלין לא יצא, וגם החוש מכחיש דזה נמנע כנ"ל.

והנה מ"ש לעיל דאף דעתה אינו זוחל כיון דדרכו בכך פסול, כן משמע מלשון הרא"ש במסכת גדה ה' מקוואות אות י"א ד"ה נוטפין שעשאן זוחלין ז"ל, פירש ר"ש [פ"ה מ"ה] כגון מקוה שנפרץ על שפתו ומימיו יוצאין זוחלין, אטור לטבול בו דכיון שמימי המקוה נעצרו והתחילו לצאת הרי הוא טובל במקום שזוחל. הנה מדכתב כיון שמימי המקוה נעצרו והתחילו לצאת, מכואר להדיא אף דעתה אינו יוצא זוחל, דאל"כ הו"ל לומר בקיצור כיון שמימי המקוה יוצאין זוחלין, אלא ודאי כיון דהתחילו ודרכן בכך תורת זוחלין עליהם. וגם במ"ש שם הרא"ש בתוך דבריו ז"ל, ועוד הגודר בכלים א"א להז כל כך הכלי מזה לזה שלא יצאו קצת מן המים שביניהם, כי לא הזכיר במשנה שצריך לטווחן בסיד וכי. מזה משמע נמי כמ"ש אף שלא דרך זחילה, כי כל שיוצאין ומתפשטין לחוץ נחשב זחילה. גם משמע כל מה דהוי החוש מעיד שכן הוא, אף דלא ראינו זוחל דין זוחלין עליהם והיינו כמ"ש לעיל.

והנה כן משמע נמי מתשובת מהרי"ק [סוף שרש קנון] שהביא גם רי"מ כמה שהקשה על הדין במשנה והובא בטורש"ע סעיף ג"ה, בג' מקוואות שיש בהם בכל אחד כ' סאה וכי, והקשה מההרי"ק הרי הם זוחלין. ומה קושיא נימא דאמת דתחלה כשידרו לטבול על ידיהם נתמלאו ויצאו לחוץ, אבל אז עריין היה חצי גופם וכדומה לחוץ רק אח"כ כשכפפו ראשם וטבלו אז לא היו זוחלין רק עומדין ומה קושיא. ובע"כ דס"ל אחת משתי אלה, או ס"ל דביציאתם לחוץ מן הגומא אף דעומדין לא נקרא אשבורן, דבעינן קוה וקיימי תרוייהו יחד כלשון הר"ן בנדרים [מ, א ד"ה אמר] וכמה פוסקים, או דס"ל כיון דתחלה הוי דרך זחילה אף דעתה אין זוחלין פסולין. והנה הש"ך [ס"ק קכ] דלא דחה בזה דברי מהרי"ק, מוכח דגם

שבכמה ש
לשני המקו
השש זוחל
הוא מסיים ה
לשירי טהרה
והנה מו
וישבנו שם ע
עוד מה שהבי
של ראשון נו
ידעתי כוונת ו
לכך שפיר הב
והנה בר
שרצה להשוו
בעירוב מקוה
הם נחים רק
והנה אני כתב
בלשון הש"ך
המעין בלשון
זה כוונת הש
שנקט הש"ך.
אם אינו דרך
טבילה אינו ז
כיון שמתפשט
שוב מן הש"ך
וכבר כתבתי
והנה מע
עוד בהיתרים
שערום אבותי
כל גדולי וגו
ז"ל"ה, וכולנו
פה עד היום
מתחלה לא נ
ועל זה אין ז
לא מבעיא א
אדם בעל שכ
לא יטעה מהו
בו כשפ"ה נו
משפ"ה הוי ז
מקוה והרי ה

שבכמה שעות אחר כך נתמעטו המים עד שגובה אחד לשני המקוואות כמקדם, ובוה נסתפקתי אם יש בזה חשש זוחלין כאשר הארכתני בזה בתשובה הראשונה ששלחתי למעכת"ה.

וראיתי שמעכת"ה התפלא עלי מאד, והביא העובדא → שאירע בקהלתם הקדושה שיש גם כן שני מקוואות שהמים באים מאחד לחבירו דרך נקב כשפופרת הנוד שיש בדופן המפסיק, ורצה הרב הגאון מ' אלעזר

השלמות

נחשב למים ולא כלום הוא א"כ גם לזוחלין לא נחשב אם זוחל מעט פחות משפ"ה.

הוא מסיים דזה נקרא זוחלין. [עיינ בשו"ת קנאת סופרים השמטות לשירי טהרה סי' מה, שחור בו מפסק זה].

ולכן נהי דבכל חד אזלינן לחומרא לענין עירוב מקוואות אזלינן לחומרא ובענין כשפ"ה, ולענין זוחלין אזלינן לחומרא דאף במעט מים נחשבו זוחלין אף בשיף טיף, אך בהצטרף תרוייהו אמרינן ממ"נ, אם נחשבו פחות משפ"ה למים הוי חבור וחד מקוה הוא, ואם לא נחשבו לחבור דפחות משפ"ה לאו כלום הוא, לא נחשבו זוחלין בכך. כנפעל"ד ונכן לדינא בצירוף מ"ש רכשפ"ה הוי רק דרבנן וגם עיקר דין זוחלין דפסול חידוש הוא ואין לך בו אלא חידושו, כנלפענ"ד נכון.

והנה מה שהקשה עלינו מן המהרי"ק. ודאי הרגשנו בזה, וישבנו שם עיין בחבורי שם. ומה דהביא רי"מ ראיות המהרי"ק, עוד מה שהביא ראייה ממקוה שיש בו מ' סאה מכוונות דאם רגליו של ראשון נוגעות במים וכו' הרי הוי זוחלין וכו' [פ"ו מ"ן], לא ידעתי כוונת רי"מ למה הביא ראיה זו, הרי זה אינו ממקוה למקוה, לכך שפיר הביא המהרי"ק ראיה מזה.

והנה אחר כותבי זה איזה ימים, עלה בלבי עוד ראיות לדברינו. אחד למ"ש דשיעור השפ"ה הוי רק דרבנן הוא ממ"ש במשנה [פ"ו מ"א] ומבואר בש"ע סימן ר"א סעיף נ"ח, דחורי המערה וסדקי המערה מטבילין בהם אעפ"י שאין המים מעורבין עם מי המקוה אלא בכ"ש עכ"ל. והנה אם איתא דכשפ"ה הוי מן התורה, מה לי חורי המקוה וסדקי המערה לשאר חפירות. וסמך לזה פריך הש"ס בפ"ג דפסחים [מח, א] אי ס"ד מוקצה דאורייתא מה לי איסור גופו מה לי איסור דבר אחר, כן ה"נ מה לי חורי המקוה מה לי חפירה אחרת. בע"כ דמן התורה די בכ"ש, רק מדרבנן בעינן כשיעור כשפ"ה שיהיה גלוי לכל דהוי עירוב מקוואות, שלא יהיה נראה כמקוה בפ"ע ויאמרו מותר לטבול בפחות ממ' סאה. וכיון דרבנן מכח מראית עין ממילא בחורי המקוה הניכר לכל שאינו מקוה בפ"ע די בכ"ש אף מדרבנן.

הנהגה בראותי במכתבו על הסדר, ראיתי א"כ במכתבו כמה שרצה להשוות דברי הש"ך [שם] לדעתו, דגם הוא מורה דגם בעירוב מקוואות שייך זוחלין, רק דכוונת הש"ך דבשעת טבילה הם נחים רק מקדם הוי זוחלין, והוא הערה שלי מ"ש בתחלה. והנה אני כתבתי יפה להוכיח זה מדעת מהרי"ק, אבל להעמיס זה בלשון הש"ך לא אמרין שיעצו דברים אלו מפיו, כי מלבד כל המעיין בלשון הש"ך אפילו בר בי רב דתד יומא יודה האמת דאין זה כוונת הש"ך רק כפשוטו. וחוץ מזה מה ענין עירוב מקוואות שנקט הש"ך, ממ"נ אם ס"ל כדעת רי"מ דהתפשטות המים לחוץ אם אינו דרך זחילה אינו זוחלין, בקיצור הו"ל לומר דמיירי בשעת טבילה אינו זוחל רק עומדין. ואם ס"ל כדעתי דגם זה הוי זוחלין כיון שמתפשט לחוץ או כיון דבתחלה הוי זוחלין, א"כ מוכח להדיא שוב מן הש"ך דעירוב מקוואות עדיף משאר זוחלין מוכח כדברינו, וכבר כתבתי בחבורי דגם המהרי"ק יודה בנדון דידן יעו"ש.

ומ"ש דבעירוב מקוואות לא שייך זוחלין, נראה ראיה לזה ברורה ממ"ש ברמב"ם [פ"ח ה"ח] והועתק בש"ע סעיף סמ"ך ג' גומות שבנחל התחתונה ועלינה של כ' סאה והאמצעית של מ' סאה, ושטף של גשמים עובר בתוך הנחל, אעפ"י שהוא נכנס ויוצא לחוכן, אין זה עירוב מקוואות ואין מטבילין אפילו באמצעית, שאין הזוחלין מערבין א"כ עמדו עכ"ל. והוא ברייתא הובא בפ"כ בהגיגה [יט, א]. ולמה לא פסל אפילו האמצעית מכח זוחלין, וגם מה איריא העלינה והתחתונה פחותין ממ' סאה אפילו הם מאה סאה יופסלו מכח זוחלין. ואין לומר דהוא מטעם דהרמב"ם [עיינ פ"ט ה"ט] ס"ל דבמותר ממ' סאה לא שייך זוחלין, דהרי זה ברייתא ומה יענו הפוסקים דס"ל אפילו ביותר ממ' סאה פוסל זוחלין מה יענו להך ברייתא. וגם הרמ"א הגיה לעיל [סעי' נ] דיש מחמירין

והנה מעתה אחר שסלקתי הערעורים שלו, לא רציתי לעיין עוד בהיתרים הדוקים שלו לומר מה נקרא זחילה, דכל זה לא שערים אבותינו. רק העיקר כמשמעות הש"ך וכמו שהמתקנו סוד כל גדולי גאוני קהלתנו שהיו אז פק"ק וביחוד הגאון מו' זלמן זל"ה, וכולנו הסכמנו שאין חשש ממקוה למקוה זוחלין, וכן הוי פה עד היום המקוה הקטנה וכן מצאתי כשבאתי לכאן, ובודאי גם מתחלה לא נעשה פ"ק מקוה רק עפ"י גאוני הדור שהיו אז פה ועל זה אין להרהר. וגם אף אם אין בו עירוב כשפה, נמי כשר, לא מבעיא אם יש בו כשפ"ה דודאי אי אפשר לעלות על דעת אדם בעל שכל לומר דיש בו זוחלין דהרי תד מקוה הוא ובודאי לא יטעה מהרי"ק בזה, רק כוונתו כמ"ש בחבורי. רק אף גם באין בו כשפ"ה נראה דודאי הוי ממ"נ, אם נחשב זוחלין אף פחות משפ"ה הוי שוב חבור יחד וחד מקוה הוא. ואם לא נחשב חד מקוה והרי הוא מזוהר המים זה בזה, בע"כ דפחות משפ"ה לא

לנדה לערער על המקוואות מחשש זוחלין, ומעכת"ה שחק עליו לומר על עירוב מקוואות שהם זוחלין, דזוחל לא הוי רק אם זוחל לחוץ, אך אם זוחל ממקוה למקוה לא נקרא זוחלין, רק הוי כמקוה שחלקוהו לב' והסכימו עמו גדולי הדור. וכתב מעכת"ה שאף שבעובדא הנ"ל היה נקב כשפופרת הנוד מה שאין כן בשאלה שלי שאין הנקב רחב כשפופרת הנוד רק שיש נקבים דקים, אעפ"כ יש להכשיר.

לא מיבעי לדעת החכם צבי דהנקבים מצטרפין לשיעור כשפופרת הנוד פשיטא דהוי כאן עירוב מקוואות וחד מקוה הוא רק אף לדעת הסוברים דאין הנקבים מצטרפין, מ"מ לענין שלא ליפסול מחשש זוחלין אף באין הנקבים רחבים כשיעור שפופרת הנוד לא איכפת לן, ותודע דגבי שוקת יהוא וכל המשניות המדברים בכמה בעינן לעירוב מקוואות, לא דברו רק אם החסרה כשרה לטבול בה, אבל לא מצינו בשום מקום לומר דאם אינו מעורב כשפופרת הנוד גם המלאה פסולה מכה זוחלין, ובעל כרחך דמקוה למקוה לא שייך זוחלין וכו'. ושוב

העתיק תשובתו אשר כתב למדינות רוסיא, ושם האריך בטעם הדבר.

ועיקר דברי מעכת"ה משום דשיעור כשפופרת הנוד שצריך לעירוב מקוואות אינו מן התורה, דמן התורה די בעירוב כשערה, רק שחז"ל גזרו וחששו דכיון דחוט השערה הוי דבר מועט, אולי יהיה פחות מזה. ולכן הוצרכו שיעור יותר וכו'. ומשום הכי לענין פסול זוחלין אם יש נקב כחוט השערה כבר הוא עירוב מקוואות ואין בזה חשש זוחלין. ובריש דבריו כתב מעכת"ה ז"ל וכן נראה לי ראייה מן הש"ס (פ"ק דסוכה) גבי שיעורין חציצין ומחיצין הלכה למשה מסיני, דפריך שם שיעורין דאורייתא נינהו. ומאי פריך נימא דהכוונה על שיעור עירוב מקוואות דבעינן כשפופרת הנוד דזה הוי מהלכה למשה סיני, ובעל כרחך דזה הוי רק מדרבנן עכ"ל מעכת"ה, והאריך בזה מאד.

ונשתוממתי על המראה, שכל דברי מעכת"ה לדעתי אינם אלא דברי תימה. הנה לפי מה שכתב מעכת"ה דשיעור כשפופרת הנוד אינו מן התורה

השלמות

אפילו ביותר מ' סאה בזוחלין, ולמה לא הגיה דאפילו האמצעית פסולה.

והנה לא מבעיא להמפרשים דטעם הרמב"ם בזה הוי מכה דאין קטפרס חבור ולא מכה זוחלין, פשיטא דקשה מה איריא קטפרס בלא"ה יופסל מכה זוחלין. רק אף גם אי נימא כמ"ש הכ"מ על הרמב"ם [פ"ה ה"ח] דטעם הרמב"ם הוי מכה דאין זוחלין עושה עירוב, מ"מ קשה, חדא דבש"ס כהגגה (דף י"ט) דפליגי שם בזה ר"מ ור"י ומכשירין מכה גוד אחית או גוד אסיק, והרי מוכח בהרמב"ם דעכ"פ הם זוחלין ואיך לא חששו הם לזוחלין והרי זוחלין פסול לכ"נ. ובע"כ אין בעירוב מקוואות עושה זוחלין. ולכן אף הרמב"ם [פ"ה ה"ח] דפוסק כחכמים [חוספתא פ"ג ה"ג] דפוסלין, היינו רק דלעירוב מקוואות להכשיר זה בזה להשלים לא מהני זוחלין, אבל היכי דיש בכל חד כשיעור מודה דהוי עירוב ולא מפסיל מכה זוחלין. דדוקא להעלות ההכשר לא מהני זוחלין אף דהוי עירוב מקוואות, אבל מ"מ אינן פוסלין רק לא מעלין ולא מורידין.

ועוד הרי מודנקט בלשונו ג' גומות זה למעלה וכו', ולמה לא נקט באם היו ג' גומות שוין, וגם למה נקט ששטף של גשמים עובר כתוכן, ואמת כן הוא לשון הברייתא, אבל בברייתא גופו למה נקט כן ולא כגונוי דהם עצמן היו זוחלין. וגם למה נקט הרמב"ם

שהשטף של גשמים נכנס לתוכן ויוצא מתוכן, הו"ל לומר רק נכנס לתוכן, ולכן נראה דדוקא אם הזוחלין הוי קטפרס, אז אף לפירוש הכ"מ דקטפרס זוחלין יחד, אז אינו עושה עירוב מקוואות, אבל היכא דהם שוים ואינו קטפרס, אף הזוחלין עושין עירוב. וגם דוקא אם הזוחלין אינו מגוף המקוה רק ממקום אחר ולא מגוף מקוואות המחוברין, בזה אין פועלין העירוב. אבל אם הוי הם עצמן ממין של גוף המקוה המתחברין יחד, הם עושין עירוב מקוואות. וגם דוקא ביוצאין מתוכן גם לחוץ, אבל בלא"ה אם אין יוצאין לחוץ רק לתוכן מודה דאף קטפרס זוחלין עושה עירוב, ומוכח אודבא כדברינו.

ועוד דנהי דבכ"מ מסיק דמכה זוחלין פוסל הרמב"ם, מ"מ ב"י סימן ר"א [קיא, א] כשמעתיק דברי הרמב"ם מסכים לדעת הריב"ש בתשובה [סי' רצב] שהביא שם דטעם הרמב"ם הוי מכה קטפרס אינו חבור, ומוכח הא בלא"ה הוי כשר אף דהם זוחלין. והרי אף אם ס"ל דליתור מ' סאה לא מפסיל זוחלין, הרי בעלינוה ותחתונה ליכא מ' סאה רק ע"י צירוף הזוחלין, ומוכח להדיא דבכה"ג בעירוב מקוואות לא שייך חשש זוחלין. וגם מדלא זכר כלל בב"י ורמ"א שזה אינו להפוסלין ביותר מ' סאה בזוחלין, בע"כ כמ"ש אנן, ולדעתי זה הוי ראייה שאין עליה תשובה, ודוק היטב.

רק מדר
מאד. וז
ז"ל הר
כשפופרו
הטבילה
הלכה ס'
הנוד לע
1
ובמשו
מן התו
שעיקר ו
דשיעור
הך דשפ
השרץ,
הרמב"ם
הלכה ל'
אי בהם)
שפופרת
יש ספק
כתשובת
ועכ"פ
להחמיר,
מדרבנן,
דאם יש
דאזלין
בש"ס)
פרס הזו
בספיקו'
והכי קי'
ואינו יד'
מבואר ו'
האיסור

11

רק מדרבנן, ולא מהלכה למשה מסיני, דבריו תמוהים מאד. והם נגד דברי הרמב"ם וגם נגד משנה ערוכה, וי"ל הרמב"ם (פ"ח דמקוואות הלכה ח) ספק יש בנקב כשפורת הנוד ספק אין בו אין מצטרפין מפני שיעקר הטבילה מן התורה וכל שיעקרו מן התורה אע"פ ששיעורו הלכה ספק שיעורו להחמיר ע"כ, הרי דשיעור כשפורת הנוד לענין עירוב מקוואות הוא מהלכה למשה מסיני ולא מגזירה דרבנן כאשר כתב מעכת"ה.

ובמשנה (פ"ו דמקוואות) ספק כשפורת הנוד ספק שאינה כשפורת הנוד פסולה מפני שהוא מן התורה ע"כ, ואע"פ שהרמב"ם (פ"ט) שרצה לומר שיעקר הטבילה הוא מן התורה, מ"מ מבואר שם עכ"פ דשיעור שפורת הנוד הוא מהלכה למשה מסיני, מדמדמי הך דשפורת הנוד להך דכזית מן המת, וכעדרשה מן השרץ, כדאייתא שם במשנה ותוספתא וע"ש בפירוש הרמב"ם והר"ש. ושיעור דכזית מת וכעדרשה מן השרץ הלכה למשה מסיני הוא, ויעוין בתוס' (גדה נו, א, ד"ה אי בהם). ועוד מדפסול מספק על כרחך מבואר ששיעור שפורת הנוד הלכה למשה מסיני הוא, ומשום הכי אם יש ספק אם יש שיעור שפורת הנוד פסול מספק, ויעוין בתשובת רשד"ם (חיו"ד סי' קצא), ובפרי חדש ותבואות שור (ריש סי' כט).

ועכ"פ כיון שיעקר הטבילה הוא מן התורה והשיעור מהלכה למשה מסיני משום הכי ספק שיעורו להחמיר, אבל אם נאמר דשיעור שפורת הנוד הוא רק מדרבנן, ומן התורה די בעירוב כחוט השערה, פשיטא דאם יש ודאי כשערה וספק אם יש כשפורת הנוד דאזלינן להקל אף שיעקר הטבילה הוא מן התורה כמפורש בש"ס (פסחים מד, א) דאם נאמר דכזית בכדי אכילת פרס הוא רק מדרבנן או אף בתרומה דאורייתא אזלינן בספיקו להקל. ויעוין בפירוש רש"י (ד"ה היכי אמרינן). והכי קי"ל דאף באיסור דאורייתא שנפל למינו ונשפך ואינו ידוע אם היה ס', אזלינן לקולא מהאי טעמא. וכן מבואר בכמה דוכתיה בש"ס ופוסקים דאף היכי דגוף האיסור הוא מן התורה, כל ששיעורו רק מדרבנן אזלינן בספק שיעורו להקל.

ומזה הוכיח הראב"ד בספר בעלי הנפש (ריש פ"ו משער המים) דהא דאמרו דמן התורה הוא רביעית שיעור מקוה להטביל בו מחטין וצנורות, דוקא לכלים הוא אבל לאדם צריך שיעור מ' סאה אף מן התורה, מדתנן ספק אם יש כשפורת הנוד פסול, שמע מינה דשיעור ארבעים סאה לטבילת אדם, מן התורה הוא. ומפורש דאף דעיקר טבילה מן התורה הוא, מ"מ אם הוא אמרינן דשיעור מדרבנן הוא יש להקל בספיקו. על כרחך מבואר ממשנה ערוכה הנ"ל דשיעור עירוב מקוואות כשפורת הנוד מהלכה למשה מסיני הוא, ודברי מעכת"ה תמוהים מאד.

והנה מריש הוא קשיא לי על פירוש רש"י ז"ל שפירש (בריש גדה, ובקידושין עט, א) על מתני' דמקוה שנמדד ונמצא חסר כל הטהרות שנעשו על גביו בכלים שהטביל בו יעו"ש, וקשיא דהא ודאי מיירי שיש ספק אם בעת שהטביל הכלים אם היה במקוה מ' סאה, דאם ודאי לא היה בו מ' סאה אף שודאי היה בו שיעור רביעית, עכ"פ מדרבנן לא עלתה להם טבילה, דהא רביעית דמקוה בטולי בטלוהו. והנה כעת שנמצא חסר, הנה רחוק לצייר שכעת אף רביעית אין בו, והספק הוא אם בשעת הטבילה היה בו מ' סאה או שהיה חסר ואף רביעית לא היה בו, דאיך יתכן שלא ירגישו בשעת טבילה במרחק רב כזה. ועל כרחך מיירי שודאי היה בו יותר מרביעית, רק שהספק הוא אם היה בו מ' סאה או לא, וכיון שכן היה לנו להקל כיון ששיעור מ' סאה לענין טבילת כלים הוא רק מדרבנן, דמן התורה די ברביעית.

ואין לומר דטעמא משום חזקת טמא, דזה אינו דהא הת"ק סובר דבטומאה קלה טהור מספק, שמע מינה דבדרבנן אף במקום חזקה סבירא ליה להקל. בפרט שי"ל דבכזה אף ר' יוסי מודה, ויעוין בתשובת נודע ביהודה (חיו"ד סי' סה). וליישב דבריו י"ל שמירי שקדח רביעית ממקוה שלם דמטבילין בו מחטין וצנורות כמבואר בש"ס (זבחים כב, א) ועכשיו יש ספק אם היה בו רביעית בשעת טבילת הכלים, ויעו"ש ברש"י (זבחים). ומה שכתב רש"י (גיטין לא, ב. ד"ה כל טהרות) בכלים ואנשים שטבלו כו', צריך לומר דלצדדן הוא, בטבילת

12

אנשים מיירי בגוונא שיש ספק אם היה בו מ' סאה או לא, ובטבילת כלים מיירי שיש ספק אם היה בו רביעית או לא.

א"א שלשון רש"י (קדושין עט, א. ד"ה מאי שנא) שכתב והאי מקוה בתחלתו השלימוהו במ' סאה וכו', קשה לפי זה דהא כיון שפירש שם שמיירי לענין טבילת כלים, על כרחך מיירי שיש ספק אם היה בו רביעית באופן המבואר בש"ס (זבחים הנ"ל) ומאי ענין מ' סאה לכאן, היה לו לומר השלימוהו ברביעית. והנה לפי שיטת הראב"ד בספר בעלי הנפש שסובר דהא דאמרו בש"ס (זבחים הנ"ל) דאם קרח ממנו רביעית מטבילין בו מחטין וצינורות, מיירי כשיש עירוב כשפורת הנוד ואפילו הכי בעינן שיהיה בהעוקה שיעור רביעית, דאם לא כן אף עירוב כשפורת הנוד לא מהני, ויעוין בש"ך (סי' רא ס"ק קכז) היה אפשר ליישב דברי רש"י בקידושין (הנ"ל), אבל מלשון רש"י (בזבחים) משמע דאף אם אינם מעורבין כלל מטבילין בהעוקה כלים קטנים, כיון דהכשרא דמקוה אתיא. ולפי זה קשה ליישב דבריו (שבקדושין הנ"ל).

ואפשר לפרש דברי רש"י בזבחים שיסכים לשיטת הראב"ד (א), וגם יש לפרש שמיירי כגון טמא שטבל בבגדיו, כמו שאמרו בש"ס (ביצה יח, א), וברמב"ם (פ"א ממקוואות), ובש"ע (סוף סי' קצח), ומיירי כפשוטו שמקודם היה בו מ' סאה ועכשיו נמצא חסר ממ' סאה, ויש לספק אם בשעת הטבילה היה בו מ' סאה, דאם לא היה מ' סאה לא עלתה טבילה להטמא, ונטמאו הבגדים מחמת נגיעה בהטמא, וכוז דברי רש"י (כנדה וגישין וקדושין) עולים יפה, ואכמ"ל. נחזור לענין, שההיתר שכתב כת"ה ששיעור עירוב כשפורת הנוד הוא רק מדרכנן, תמוה טובא.

ומה שכתב מעכת"ה להוכיח דודאי אין בזה חשש וזחלין אף אם אין בנקבים כשפורת הנוד, דהא גבי שוקת יהוא וכמה משניות המדברים בכמה בעינן לעירוב מקוואות, לא דברו רק אם החסרה כשרה, אבל לא מצינו בשום מקום לומר דאם אינו מעורב כשפורת הנוד גם המלאה פסולה מזה וזחלין, ובעל כרחך דמקוה למקוה לא שייך וזחלין עכ"ד כת"ה. הנה בעניונו איני רואה אפילו רמז הוכחה, דמאי ענין וזחלין לעירוב

הגהות מנן המחבר

(א) והנה לכאורה אי אפשר לומר כן בדעת רש"י, דהא הוא פירש המימרא דריש לקיש (בזבחים שם) כל המשלים למקוה משלים למי כיוור, ולרביעית אינו משלים, דאיירי לענין רביעית לנטילת ידים, וכתבו התוס' (שם ד"ה לרביעית) דזה קצת תימה, וכונתם נלע"ה, דאם כן איך שייך אידך מימרא דרב פפא אם קדח בו רביעית מטבילין בו מחטין וצינורות לכאן. וע"ז כתבו ומיהו נראה כפירוש הקונטרס דבימי ר"ל כבר בטלו רביעית דמקוה כדמוכח בנוזר (פרק שלשה מינים). ואי סלקא דעתך דקודה רביעית לא בטלו, אם כן אכתי קשה אמאי הוצרך רש"י לפרש לענין נטילת ידים. ובאמת הראב"ד דסבירא ליה זה הדין לדידן, פירש המימרא דר"ל לענין טבילת כלים בקודה רביעית, עי' בב"י (ריש הסימן) מה שהעתיק דבריו בספר בעלי הנפש, אבל משיטת רש"י נראה איפכא.

וכאשר נתתי אל לבי לעיין בדבר זה, מאוד נבוכו עשתנותי, כי לא זכיתי להבין דעת קדושים דברי רבותינו הקדמונים, דהחליפו שיטתם בכאן למה שכתב הרא"ש בשמם (פרק שלשה שאכלו סי' לא), דהרא"ש כתב שם דרש"י סבירא ליה דמי פירות כשרין לנטילת ידים והראב"ד סבירא ליה דפסולין עשה, ודלא כמו שהעתיק הט"ז (סי' קס ס"ק יוד) בשיטתם, וכבר הריגש בזה הפרי מגדים (שם).

הנה דברי רש"י כאן מפורש איפכא, דמי פירות פסולין לנטילת ידים, ואדרבה הראב"ד לשיטתו בכאן יוכל לסבור דמי פירות כשרין לנטילת ידים. והנה כפי מה שמבואר בתורת הבית להרשב"א, דהראב"ד בהלכות נטילת ידים שלו חזר בו אחר כך, וסבירא ליה דמי פירות כשרין לנטילת ידים, אפשר לומר באמת דהוא מטעם הנ"ל, אחר שהעלה במצודת עיונו בספר בעלי הנפש לפרש מימרא דר"ל בכאן לענין קודה רביעית ממקוה שלם לענין טבילת כלים, לכן לא היה לו הכרח דיפסל מי פירות לנטילת ידים. אבל שיטת רש"י נפלאה היא בעיני.

ואחרי החיפוש בספרי האחרונים מצאתי בשו"ת השיב משה (חיו"ד סי' מה) שהביא גם כן בשם שו"ת פנים מאירות הקושיא על הפוסקים דסבירא להו דמי פירות כשרין לנטילת ידים מהסוגיא דזבחים הנ"ל. ושתייהם כאחד תירצו דהם סבירא להו כהראב"ד בפירוש הסוגיא דקאי לענין טבילת כלים בקדה, אבל מה נעשה בשיטת רש"י דדבריו סותרים זה את זה. אך אחרי מעט התבוננות נלע"ד דלא קשיא על פי דברי המג"א (סי' קס סק"ו) דהעלה במאי דהשמיטו הפוסקים הדין היוצא ממימרא דר"ל (בזבחים) לענין נטילת ידים, והרמב"ם לא העתיקו רק בהלכות מקוואות, ולא כן בהלכות

מקוואות. שני המקוואות הטבילה, ומ המקוואות, הנקב, מ"מ וזחל פשיטא

ברכות, שמע מ לענין נטילת יד

ואם כן נא

זה, דבתרומה כ הרעישו בזה ב והתוס' (בזבחים) שלם לענין טבי זה הדין, ועש"ל שתירץ אאמור"ר ושיטת הוא

עליו קושיא עז שם עשר רביעי מההיא דבטלוה

ממקוה שלם, ו

דהם ס"ל דדוח

והרי משנה של

סאה שבו טובלי

הוצרכו לפרש

דקדיחת רביעין

ולחשביה להא.

וחלקי אמר

בהקדים דברי ו

ליה דשאר מי

אינם מקבלין טו

מי פירות אם

סתטן למשקה ו

סגן הכהנים אוו

סחיטה דאינם

טומאת אוכלין, ו

והנה הצל"ו

(א"ת סי' קס) ג

13

מקוואות. שם בכל המשניות מיירי בענין שהעירוב שבין שני המקוואות נח ועומד באשבורן, ואינו זוחל בשעת הטבילה, ומאי איכפת לן מה שיש מים בנקב שבין המקוואות, או אפילו שזחלו מים ממקוה למקוה דרך הנקב, מ"מ כיון שעתה בשעת הטבילה הוא נח ואינו זוחל פשיטא דכשר לטבול בהשלמה כלי שום פקפוק.

הגהות מבן המהבד

הנ"ל תליא באיזהו לימוד אנו לומדים מן התורה דמשקין מקבלין טומאה, דאם נאמר דהלימוד הוא מקרא דכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא, וזה קאי דוקא לענין שבעת המשקין דמזה הקרא נלמד גם כן הכשר, וזה אינו רק ב' משקין. אבל אם הלימוד הוא מהקרא וכי יתן מים על זרע ונפל מנבלתם עליו טמא הוא, ואמרינן טמא הוא ואינו עושה כיוצא בו, ועל כרחך, דאינו מטמא אוכל ולא כלי, ועל כרחך דמטמא רק משקה, ואם כן לפי זה כל המשקין בכלל.

לכן כתבו על פי דברי התוספות (פסחים יט, א. ב"ה לא לישתמיט) דהעלו דרבינא דסבירא ליה דמקרא מלא דיבר הכתוב ואפילו בקדשים אינו עושה כיוצא בהן, ואם כן הקרא דטמא הוא נצרך לענין קדשים, ואם כן אין לנו לימוד על טומאת משקין רק מהא דכל משקה אשר ישתה, ומהו אינו נשמע רק ז' משקין כמו לענין הכשר, ולהכי הרמב"ם דסבירא ליה כשיטת רבינא ודלא כאביי ורב אדא בר אהבה אליבא דרבא בריש הסוגיא, וכן פסק דשאר מי פירות אינם מקבלין טומאה.

והנה הצ"ח (שם בסוגיא הנ"ל באות קו) כתב בפירוש סוגיית הש"ס (יה, א), על הא דאיתא שם רב פפא אמר לא מצינו טומאה שעושה כיוצא בהן, ופירשו התוס' דכונתו מטמא הוא. רבינא אמר מגופיה דקרא נמי לא מצית אמרת, אין הפירוש מטמא הוא כמו שפירש רש"י שם, דעל כרחך אי אפשר לומר כן בשיטת רבינא כמו שכתבו התוספות (בד"ט הנ"ל), אלא דמהקרא דיטמא גופא שמעינן כל זה עש"ה, ואם כן העולה מדברינו דלרב פפא כל המשקין מקבלין טומאה, ולא כן לרבינא ושמוד זה העיקר. והנה הגאון בעל ישועות יעקב (שם) הקשה על קושית הש"ס (בחולין) על רבא דאמר כלי שאין בו רביעית אין נוטלין ממנו לידים, מאידך מימרא דרבא כלי שאין מחזיק רביעית אין נוטלין ממנו לידים, משמע מחזיק אפילו שאין בו.

והקשה הגאון הנ"ל דמאי קושיא, דנימא דטעמא דבעי רביעית משום שלא יטמא המשקין מחמת ידים דמהאי טעמא בעי מים שנים להרבה פוסקים, ולכן אמר רבא דבעינן רביעית דזה הוי כמו טבילה, ואמנם משכחת דלא בעי רביעית כגון בנוטל ידיו ממי פירות דאין

ברכות, שמע מינה דסבירא ליה דזה קאי דוקא לענין תרומה ולא לענין נטילת ידים לחולין, ודלא כחב"י (בספרו הארוך).

ואם כן נאמר כן אף אנוחנו, דדברי רש"י אינם סותרים זה את זה, דבתרומה פסול מי פירות לנטילת ידים ולא כן בחולין, ובתנא הרעישו בזה בשו"ת האחרונים הנ"ל. לפענ"ד עכ"פ משיטת רש"י והתוס' (בזבחים) נראה דסבירא להו דאף הדין קדיחת רביעית ממקוה שלם לענין טבילת כלים בטלו רבנן, וכן הרמב"ם בחיבורו לא העתיק זה הדין, ועש"ל בתירוץ דברי רש"י (בגיטין הנ"ל), כמו התירוץ השני שתירץ אמו"ד הגאון זלה"ה.

ושיטת הראב"ד הואיל דאתא לידן נימא בה מילתא, מאי דקשיא עליו קושיא עצומה לכאורה מסוגיית הש"ס (נויר לח, א) דחשבינן שם עשר רביעיות, ופריך הש"ס והאיכא רביעית דמקוה, ומשני בר מההיא דבטלוה רבנן. ולדבריו אכתי קשה דנחשב רביעית לענין קדח ממקוה שלם, ואפילו לפי שאר הפירושים בדברי רש"י שם עכ"ל, דהם ס"ל דדוחק לומר דהקשה לא ידע דמדרבנן בעינן מ' סאה. והרי משנה שלימה (פ"א דמקוואות) למעלה מהן מקוה שיש בו מ' סאה שבו טובלין ומטבילין, ופירוש טובלין אדם ומטבילין כלים, לכן הוצרכו לפרש פירושים אחרים. אבל אם נאמר כשיטת הראב"ד דקדיחת רביעית ממקוה שלם לא בטלו, ואם כן נשאר הקושיא ולחשיבה להא.

וחלקי אמרה נפשי לתרץ הקושיא הנ"ל על פי דרך החידוד, בהקדים דברי הרמב"ם (פ"א מהלכות טומאת אוכלין ה"ד) דסבירא ליה דשאר מי פירות שאינו משבעת המשקין כדרך שאין מכשירין אינם מקבלין טומאה כלל, והראב"ד חולק עליו וסבירא ליה דבשאר מי פירות אם יצאו מאליהן הוא דאינם מקבלין טומאה, אבל אם סחטן למשקה הרי הו' כעיקר הפרי. והנה הצ"ח (בשיטת רב חנינא סגן הכהנים אות פא) העלה דגם הראב"ד מודה אף ביצאו על ידי סחיטה דאינם מקבלין טומאת משקה, ורק דפליג עליו דמקבלין טומאת אוכלין, ונפקא מינה לענין כמה דברים עש"ה שדבריו ברורים.

והנה הצ"ח (בסוגיא הנ"ל אות עג), והגאון בעל ישועות יעקב (א"ח סי' קט) שניהם לדבר אחד כווננו דהא מלתא ודינא דהרמב"ם

המקוה הקטן ראוי לטבול בו. וידוע שבעת הטבילה המים שממקוה הקטן זוחלין דרך נקבים שבדופן המפסיק לתוך מקוה הגדול מעט מעט, עד שבכלות טבילת הנשים אחר כמה שעות נתקטנו גובה המים שבמקוה הקטן ונעשה שוה למקוה הגדול, בזה הספק שלי שמא יש בזה חשש פסול זוחלין, כיון שזוחלין המים בשעת הטבילה.

ומה ראייה מצא מעכת"ה להכשיר בזה, מדין עירוב מקוואות, ואף בנידון שכתב רומעכת"ה מהמחלוקת אשר היה בקהילתו נידון המקוואות, אם כי אינני ראוי להרהר ח"ו אחר דבריהם, הנה אין אני מהרהר ח"ו אחר הוראתם. רק עשתנתי נבוכו בעיקר הדברים, כי אם היה בנידון ההוא שבעת הטבילה לא היה המים זוחלין מזה לזה דרך הנקב כשפופרת הנוד שביניהם, רק גובה שפת המים שבשני המקוואות גובה אחד להם בשעת הטבילה, א"כ יש לתמוה על המתמיר למה עלה על דעתו להחמיר

הגהות מבן המחבר

מקבלין טומאה כפי דעת הרמב"ם הנ"ל. [וכפי מה שהעלה הצ"ח (בסי' פא הנ"ל) גם הראב"ד מודה בזה, דהא עכ"פ לא מקבלו טומאת משקין, וידיים שניות הן כמו דאיתא בש"ס (ברכות ד"ב)].

ועל פי זה העלה אחד משני דרכים או דמוכת מכאן דאין נוטלין במי פירות, או דקושית הש"ס הוא דוקא לרב אדא בר אבהו אליבא דרבא (בסוגיא דפסחים הנ"ל), ואם כן הלימוד הוא מקרא דטמא הוא, ובוה נכלל כל המשקין, ונמצא כל המשקין מקבלין טומאה. אבל באמת לדידן אם נאמר דנוטלין במי פירות, ולפי מאי דסברא לן דאין שאר מי פירות מקבלין טומאה סגיא אפילו בפחות מרביעית, ע"ש מה שכתב בזה בישוב דברי הרמב"ם (בהלכות ברכות).

והנה בש"ס (נויר שם) מקשה הש"ס והאיכא מרביעית נוטלין לידים לאחד ואפילו לשנים, ומשני בפלוגתא לא קמיירי, ופירוש רש"י דהא קמיפלגי עליה דר"י ואמרי לאחד ולא לשנים. ולכאורה אכתי קשה, דהא עכ"פ באחד בודאי שיעור רביעית, ועיין בש"ס (חולין קז, א. ובתוס' ד"ה ולא הוא), ועל כרחך כוונתו דלא יכול לחשוב שיעור רביעית לנטילת ידים כיון דבאיזהו צד אית ביה פלוגתא דתנאי, והיה צריך לבאר כל מחלוקתם דלא נעשה בדבריו לאיזהו צד. ואם כן נלע"ד דעל פי זה בפשיטות נוכל לומר דפלוגתא לא קמיירי, דלמאן דאמר דמי פירות אינו מקבל טומאת משקין ונוטלין לידים ממי פירות, בנטילת ידים ממי פירות נוטלין אפילו בפחות מרביעית כמו דהקדמנו, והוא בפלוגתא לא קמיירי, וממה שקלטה הנפה תצא הסולת נקיה.

כלל, מה שפשוט אף לבר בי רב כו' דבכהאי גוונא לאו זוחלין הם רק עירוב מקוואות הוא, דמה בכך שיש מים בהנקב אשר בין המקוואות, זה עירוב מקוואות הוא ולא זוחלין, כיון שבעת הטבילה המים שבמקוואות וגם המים שבנקב המפסיק נחים ולא זוחלים.

אבל אם הוא בענין ששפכו לפי שעה מים רבים באחת מהם שבעת הטבילה שפת מים שבמקוה ההוא גבוה מחברחה, וידוע שמחמת הנקב שביניהם זוחלין המים בעת הטבילה מהגבוה להנמוך דרך הנקב, לא ידעתי ולא זכיתי להבין למה שחקו כולם על הרב שרצה להחמיר מכח שבכהאי גוונא שזוחל ממקוה למקוה הוא עירוב מקוואות ולא מקרי זוחלין, דאדרבא כיון שהעירוב גופיה זוחל ממקוה למקוה אינו מערב את המקוואות כמו שכתב הרמב"ם (פ"ח דמקוואות הלכה ח), ויעו"ש בכסף משנה ובתשובת הריב"ש (ס"י), ובש"ך (שם ס"ק קטט). ואף

דכבר הקדמנו דיותר נראה כשיטת הראב"ד בפירוש הסוגיא דזבחים הנ"ל, כמו שכתבו התוספות באמת על פירוש רש"י וקצת תימה, והוא דמאידך מימרא דרב פפא דסמוך לזה נראה בעליל דהוא מפרש מימרא דר"ל לענין טבילת כלים בקדוח רביעית. ולע"ד עוד קשה על דברי התוספות הנ"ל דאם נאמר דרב פפא קאי על קודם דבטלו, ואם כן אמאי צריך קדיחת רביעית, הא קודם דבטלו אף רביעית בפני עצמו היה כשר לטבילת כלים, ועל כרחך כפי הראב"ד הנ"ל. אלא דבאמת זה הוא רב פפא לשיטתו (פסחים ד"ח הנ"ל) דסבירא ליה הלימוד מטמא הוא, ואם כן כל המשקין מקבלין טומאה, ולא היה לו שום הכרח דאין נוטלין במי פירות ואם כן הוכרח לפרש לענין קדיחת רביעית.

אבל הש"ס בנויר דלא רצה לעייל נפשיה בשום פלוגתא, ואם כן אליבא דרבינא וכשיטת הרמב"ם (בפ"א מהלכות טומאת אוכלין) דאין שאר מי פירות מקבלין טומאה, ואם כן כאשר יקשה דברי המשנה דמרביעית נוטלין ידים דמשמע לכאורה כפשטא דבעינן בכל דבר רביעית, והא מי פירות שאינן מו' משקין אין מקבלין טומאה, ואמאי בעי רביעית. אפשר לומר דההכרח דממי פירות אינו נוטלין לידים. ואם כן אם נאמר כן נפרש מימרא דר"ל כפשטא דקאי לענין נטילת ידים כפירוש רש"י, ולא נוציא מזה דין חדש כמו דהוציא מזה רב פפא לענין קדיחת רביעית ממקוה שלם לענין טבילת כלים, והוא בפלוגתא לא קמיירי, ודו"ק היטב.

ששם י"ל דט
מן המקוואות
למקוה, מ"מ
המקוואות או
יעוד הרי
בכה
לו דין מעיין
מ"ג) שהובא
אחד עשרים
ומתוך זה נתו
שאוב הוכשו
זוחלין הם
וכן הביא
דתנן
מכוונות וירז
והאחרון טמ
במים אף ה
מזה כאותן
נוטפין ונוחל
ואמר דהשני
הרי מפורש ב
עצמו הוא זו
מקוואות, אף
ואף שהש
דמעי
מהרי"ק שה
הנ"ל) וז"ל
מכח המים ע
מקוואות הוא
שהוא דאורי
עליו כל כך
שכתב כן, ו
כדעת המחמ
נגד סברת מ
לכד חולק ע

15

ששם י"ל דשאני התם שהשטף של מי גשמים יוצא להלן מן המקוואות לחוץ, משא"כ הכא שזוחל רק ממקוה למקוה, מ"מ כיון; שנתברר שאין הזוחלין מערבין את המקוואות אולי גם בכהאי גוונא הוי זוחלין ומנא לן להקל.

ועוד הרי בתשובת מהרי"ק (שורש קנו) מפורש להחמיר בכהאי גוונא שכתב להוכיח דמעין שנפסק יש לו דין מעיין, דאם לא כן תיקשי אמשנה (פ"ו דמקוואות מ"ג) שהובא בש"ע (סעיף גה) דג' מקוואות שיש בכל אחד עשרים, ואחד מהם שאוב וירדו ג' וטבלו בהם ומתוך זה נתמלאו ויצאו על שפתם ונתערבו יחד, דהמקוה שאוב הוכשר והטובלים טהורים. והקשה מהרי"ק דהא זוחלין הם שיצאו על שפתם מכח הטובלים ונתערבו, ומכח זה הוכיח דין הנ"ל.

וכן הביא שם עוד הוכחה לדין אחר וז"ל וראיה מהא דתנן (פ"ו דמקוואות) מקוה שיש בו מ' סאה מכוונות וירדו שנים וטבלו זה אחר זה הראשון טהור והאחרון טמא, רי"א אם היו רגליו של ראשון נוגעות במים אף השני טהור, והרי ידוע הוא שאין זוחלין גדול מזה כאותן המים שנשארו על גוף הראשון, שהרי הן נוטפין ונזחלין מעל גופו ואפילו הכי פליג ר"י את"ק ואמר דהשני טהור וכו', ומזה הוליד דין חדש יעוי"ש. הרי מפורש בדברי מהרי"ק דכל שהעירוב שבין המקוואות עצמו הוא זוחל פסול, ולא מהני בזה לומר דהוי עירוב מקוואות, אף שאינו זוחל רק ממקוה למקוה, וזה ראייה שאין עליה תשובה.

ואף שהש"ך (ס"ק למד) חולק על דין מהרי"ק וסובר דמעיין שהופסק אין לו דין מעיין, ודחה ראיית מהרי"ק שהביא ממתני' דג' מקוואות, וכתב (בסוף ס"ק הנ"ל) וז"ל ועוד דהתם המקוואות מתערבות זו אצל זו מכח המים שיצאו על שפתם ואין כאן זוחלין אלא עירוב מקוואות הוא וכו' ע"כ, מ"מ הבא להחמיר באיסור זוחלין שהוא דאורייתא ואיסור כרת כדעת מהרי"ק איך ישחוקו עליו כל כך בפשיטות, והכי יש לשחוק ח"ו על מהרי"ק שכתב כן, ובודאי לכתחלה ראוי להחמיר בכהאי גוונא כדעת המחמירין, בפרט שהש"ך לא הביא ראייה מפורשת נגד סברת מהרי"ק הנ"ל, ובפרט שהש"ך לא מטעם זה לבד חולק על מהרי"ק, דהא כתב שם עוד כמה טעמים.

ואדרבא מתשובת הריב"ש שהביא הש"ך שם שכתב ליישב הך דג' מקוואות, דלא מקרי זוחלין כיון שמן המקוה בא ואליה הם שבים אלא שנפתחו בהכרח מחמת אדם הטובל וכו', ושמע מינה דלולא זאת היו פסוליין מטעם זוחלין.

ועוד נראה דלדינא אין הש"ך חולק בזה על מהרי"ק, וגם הש"ך מודה דאם היו זוחלין בשעת הטבילה ממקוה למקוה ולא היו נחים היו פסוליין משום זוחלין, רק שהש"ך כתב ליישב קושיית מהרי"ק בתירוץ האחרון, שי"ל שמירי הך דג' מקוואות שבעת גמר הטבילה לא היו עוד המים זוחלין מזה לזה, רק בהתחלת הטבילה שנתמלאו המים ויצא על שפתם תיכף נתערבו המקוואות, ובגמר הטבילה כבר עמדו המים מחוברים זה לזה בלי זחילה כלל, אבל אם היו זוחלים מזה לזה גם הש"ך מודה דפסוליין משום זוחלין, זה הנלע"ד ברור ככוונת הש"ך.

ע"כ כן אם היה העובדא באופן שבעת הטבילה היו המים זוחלין ממקוה למקוה דרך הנקב בדופן המפסיק, ולא היו נחים אז המים בתוך הנקב, לא מצאתי עדיין בדברי מעכת"ה אשר לפני, טעם להוציאני ממבוכתי, אשר המחמיר יהיה לשחוק בעיני כל, מטעם שממקוה למקוה לא מקרי זוחלין רק עירוב מקוואות, והרי נתבאר שמהרי"ק מחמיר בזה, ואף הש"ך י"ל שמודה בכהאי גוונא. [גם מה שכתב מעכת"ה שהחכם צבי סובר שהנקבים מצטרפין לשיעור כשפופרת הנוד הוא תמוה, דאדרבא החכם צבי חולק על הראב"י והרמ"א וסובר שאין הנקבים מצטרפים, וצריך שיעור כשפופרת הנוד במקום אחד, והראב"י סבירא ליה דהנקבים מצטרפים כשיש מקוה אחד שלם].

ור"ב אומר שבענין השאלה אם הנקבים שבדופן המפסיק אינו למעלה מהמים אף במקוה הנמוך, רק מחמת שיש נקבים למטה בתוך המים, ומחמת זה כשאחד נתמלא יותר מחבירו מחמת דחיקת המים יוצאין המים שלמטה ממקוה הקטן למקוה הגדול, עד שלבסוף גובה אחד לשניהם, כיון שעכ"פ אינו זוחל ממקוה הקטן למקוה הגדול למעלה משפת המים העליונים שבמקוה הגדול, רק שהמים דוחקים באמצע המים שבמקוה הגדול ויוצאים

א לא
ז מים
ז ולא
המים
אחת
ההוא
זחלין
דעתי
חמיר
ירוב
ופיה
וכתב
ושנה
ואף
אגאי
וקצת
דהוא
עוד
קודם
אף
גב"ד
ג"ל
ואה,
זרש
אם
ליו
רי
כל
זה,
ליו
נין
יא
ס,

לשם. הנה חוץ ממה שכתבתי בתשובה הראשונה שיש להקל מכח דברי הרשב"א והש"ע (סעיף נא) כיון שאין הזחילה ניכרת.

אף שפקפקתי שם על היתר זה די"ל דשם טעמא אחרתא הוא, משום כיון שאין המים זוחלין רק נוטפין, לא הוי פסול זוחלין, דזוחלין לא הוי רק כשזוחלין בקלוח, אבל אם רק נוטפין בלי קלוח לא מקרי זוחלין, והרמב"ם בפירוש המשניות (פ"א) כתב שהוא מלשון זוחלי עפר. ועכ"פ י"ל דכשנוטפין מעט לא מקרי זוחלין, וכיוצא בזה מצינו חילוק בין נוטפין לזוחלין לפי פירוש הרמב"ם בפירוש המשנה (פ"ה מ"ה), והרא"ש בפירושו שם ובפסקיו (בהלכות מקוואות סי' יא) הביא פירושו ובפסקיו שיבח אותו. וכן פסק הרמב"ם בחיבורו, ובש"ע (סעיף יג), והוא הדין לענין פסול זוחלין י"ל כן. ומה שכתב הרשב"א והש"ע (סי' נא) הטעם שאין הזחילה ניכרת, לאו דוקא הוא, ועיקר הטעם הוא משום שאין זה זחילה.

ומה שכתב מעכתי"ה דלולא הטעם שאין הזחילה ניכרת, היה ראוי ליפסול, דהא עכ"פ אנו רואים שהמים מתמעטים והולכים. הוא תמוה לפע"ד, דמה בכך הכי הקפידה התורה שלא יהיו המים נתמעטים, עיקר הפסול מטעם דמקוה לא נקרא רק כשהמים נקיים במקום אחד ולא זוחלים לחוץ, ומשום הכי כשאינם זוחלין רק מטפטף מעט מעט לא מקרי זחילה, ושפיר נקרא מקוה מים שהם עומדים במקום אחד. מ"מ כיון שמשטות לשון הרשב"א והמחבר נראה שהטעם הוא שאין הזחילה ניכרת, וי"ל טעם זה גם בנידון דידן, בפרט שי"ל שבר מן דין כיון שהמים אינם זוחלין להדיא בכהאי גונא דרך הנקב כיון שהנקב הוא תמיד בתוך המים שבין המקוואות רק שהמים דוחקים ומבצבצים מזה לזה דרך הנקב כידוע, בכהאי גונא לא מקרי זוחלין כיון שאינם זוחלים למעלה, רק דוחקים ומבצבצים בתוך המים לאו זחילה הוא, ודבר זה נכון ומסתבר.

ולבי אומר לי שבקהילתכם גם כן החיבור שבין המקוואות בכהאי גונא הוא, ומטעם זה חלקו על המחמיר, אך אין צריך ליתן בזה טעם מחמת עירוב מקוואות, רק דבכהאי גונא לאו זחילה הוא כלל. על כן

דעתי נוטה, אם יסכים מר ניהו רבה מחדש עמי, שבאם אשגיח בעינא פקיחא בעת שיתמלאו המקוה הקטן והמקוה הגדול יהיו נחים שלא יראו שום זחילה למעלה מן המים שבמקוה הגדול להכשיר, משום דאף שהמים דוחקים בתוך המים שבמקוה הגדול, זה לא מקרי זחילה מטעם הנ"ל.

וראיה לזה, דהא דעת מהרי"ק (שורש קנו הנ"ל) מבואר דאף אם המים זוחלין מכח האדם הטובל, הוי בזה פסול זוחלין, ודלא כדעת הש"ך (ס"ק קכ), וכן נראה דעת הנודע ביהודה (מה"ת חיו"ד סי' קלז ד"ה ומה ששאל על מה) כדברי מהרי"ק הנ"ל, וא"כ לדברי מהרי"ק והנודע ביהודה תיקשי הא דקתני דעירוב מקוואות כשפופרת הנוד, והיינו בנקב שבין מקוה למקוה כמו שכתבו הראשונים ז"ל, דאם נפרצו זה לזה קתני התם שיעורא אחרתא במשנה (פ"ו מ"ט) כמו שהאריכו בזה הראשונים. וקשה הא אף אם שפת המים העליונים שוים בשני המקוואות ואין העירוב שבהנקב זוחל מזה לזה, עכ"פ בשעת הטבילה כשטובל שם ממילא נגבהים המים שבמקוה שטובל כשיעור קומת האדם, ואז המים זוחלים מזה לזה דרך הנקב.

בשלמא כשהפרצה למעלה אתי שפיר, דכיון שהמים מעורבים תמיד באשבורן דרך הפרצה כשיעור עירוב אף שבעת טבילת האדם המים נגבהים וזוחלין מזה לזה למעלה לא איכפת לן, כיון שעכ"פ למטה בתוך הפרצה המים נחים באשבורן והמקוואות נתחברו כדן עירוב מקוואות דרך אשבורן ולא דרך זחילה, וא"כ אף שבעת שהאדם טובל המים למעלה בהפרצה הם זוחלין, לא איכפת לן דכיון שהמקוואות מעורבים דרך המים שלמטה בהפרצה שהם נחים, הוי הזחילה שלמעלה כמקוה אחד שזוחל מצד זה לצד זה. ולא כתבתי למעלה לפקפק ליפסול, רק כשהעירוב עצמו זוחל דבכהאי גונא אין כאן עירוב כלל, אבל בכהאי גונא דהוי עירוב באשבורן לא איכפת לן אם שוב גם זוחל למעלה מזה לזה.

אבל אם הנקב באמצע שבעת הטבילה כשנתמלא אחד מהם יותר מהשני מחמת האדם הטובל בודאי כל המים שבעירוב זוחלין, ואמאי טובלין באחד מהם, ועל כרחך דבכהאי גונא לא מקרי זוחלין מה שזוחל באמצע

המים וכנ"ל, מעיין ומטהר לנהר אין בו בתוספתא ה תמציות, דכיו אף שי"ל שב שמבואר מלי נשם במעיין אינו מטהר ז (ריש הלכות בתע **ולא** נשאר שאובי על המעיין, ו שהיה זוחל והדרכי משה וכן נראה מ הראב"ד בספ ליה דאף ברו במקום שהיו ורוב הפוסקי

ומה שכתב לשון הרא"ש צריך במים שממע שתוכל לטבו עיינתי שי"ל מבואר רק ש והנה מהרי"ק הטובל הוי ז יותר משיעור ויתפחו המים מה שמסיק מעוטים בטי וקיימי, על נ סאה

המים וכנ"ל, בפרט שהמקוואות שפה קהילתנו באין מן מעיין ומטהרין בזוחלין, ומה שהמקוה הגדול הוא סמוך לנהר אין בזה חשש משום חופר כצד הנהר, שמבואר בתוספתא הובא בר"ש (פ"א דמקוואות) שדינו כמי תמציות, דכיון שאנו רואים שהנביעה אינו בא מצד הנהר אף ש"ל שמקבל שפע הנביעה מהנהר דינו כמעייין, כמו שמבואר מלשון רש"י (חגיגה כב, א. ד"ה דהא ארעא), ושם במעייין מיירי כמו שהביא ר"י ראייה מכאן שמעייין אינו מטהר אדם בפחות מארבעים סאה, הובא בהרא"ש (ריש הלכות מקוואות), ובראשונים ז"ל, וכן מבואר בתשובת מהרי"ט (חיו"ד סוף סי' יח).

ולא נשאר לנו חשש רק מחמת ששופכים תמיד מים שאובים תוך מקוה הקטן, דאולי רבו השאובים על המעייין, ובוה דעת מהרי"ק (סימן קטו) דאף במקום שהיה זוחל מתחלה אינו מטהר ככהאי גונא בזוחלין, והדרכי משה (אות ה), והש"ך (ס"ק יא) חששו לדעתו, וכן נראה מהגהת רמ"א (סעיף יא). מ"מ הלא דעת הראב"ד בספר בעלי הנפש. והר"ן (בשבת ובנדרים) סבירא ליה דאף ברבו הנוטפים או השאובים על הזוחלין מטהר במקום שהיה זוחל מתחלה, וגם יש לצרף דעת הרא"ש ורוב הפוסקים, והמחבר (סעיף נוז), דכשנשאר ארבעים סאה אין בזה חשש זוחלין.

ומה שכתבנו בתשובה הראשונה לחכך להחמיר על פי לשון מהרי"ק (די"ט שורש קנו), שכתב דאף לדעת הרא"ש צריך שיהיה גם כן שיעור שתתכסה כל גופה במים שממעל להסדק, וסברתו שכונתו שיהיה באופן שתוכל לטבול דרך גדילתה במים שמעל הסדק. עכשיו עיינתי ש"ל כוונת מהרי"ק, משום שבלשון הרא"ש אינו מבואר רק שישארו בהמים ארבעים סאה למעלה מהסדק. והנה מהרי"ק לשיטתו דאף אם המים זוחלין מכת אדם הטובל הוי זוחלין, וא"כ צריך שיהיה במים שעד הסדק יותר משיעור ארבעים סאה, בכדי שכאשר יכנוס הטובל ויתפחו המים, ישארו ארבעים סאה עד הסדק. וא"כ לפי מה שמסיק מהרי"ק שם בהך תשובה, דכיון שהזוחלין מעוטים בטלין הם בשאר המים, וחשבינן להו כקוי וקיימי, על כן לפי האמת כשיש בריוח שיעור ארבעים סאה באשבורן לא איכפת לן, וקצרתני.

ואף ש"ל דלא כתב כן מהרי"ק רק לענין דהשאוב נטהר מן שני מקוואות הכשרים, אף אם אין באשבורן שיעור מ' סאה משום דהכשר שאובין קיל מעירוב מקוואות. ולזה לענין הכשר השאוב מהני אף מיעוט זוחלין. והך פלוגתא דת"ק ור"י ברגליו של ראשון נוגעות במים דמייתי מהרי"ק התם, לא תיקשי, דהא דברי מהרי"ק סובבים לפי שיטת הראב"ד כמפורש התם במהרי"ק. והראב"ד בספר בעלי הנפש (סוף פ"ק) פסק כלישנא קמא בש"ס (חגיגה יט, א) דפלוגתייהו במעלות דרבנן, ומשום הכי י"ל דדוקא בכהאי גונא מצטרפים מיעוט הזוחלין שעל גוף הראשון להשלים.

והא דבהך משנה דג' מקוואות קתני שהטובלים טהורים לא תיקשי דהא זוחלין נינהו, דאף דצריך עכ"פ שיעור מ' סאה באשבורן אחר שיכנסו הטובלין, מ"מ כיון שגם השאוב נטהר א"כ כבר יש בכל הג' מקוואות ביחד ששים סאין, וא"כ י"ל שאף חוץ הזוחלין שיצאו על שפת המים יש מ' סאה באשבורן, ויעי' בתשובת נודע ביהודה (מה"ת חיו"ד סי' קלז). אבל לעולם דלא הדר ביה מהרי"ק ממה שכתב בתחלת דבריו, דהא לדעת הרא"ש המיקל בעינן שיהיה מ' סאה מים עד הסדק, היינו שאף שאחר שיכנסו הטובל יושאר מ' סאה מים עד הסדק וכנ"ל.

ובנידון דידן אפשר דלאו הכי הוא, מ"מ יש לצרף בזה דעת הש"ך (ס"ק קכ) שסובר דמה שיוצא ע"י הטובל לא מקרי זוחלין, ולדידיה פשיטא דלדעת הרא"ש אינו צריך שיושאר רק ארבעים סאה עד הסדק, ואף שכשיכנס הטובל ויתפחו המים לא יושאר מ' סאה עד הסדק, מ"מ כיון שבשעת הטבילה יש מ' סאה תוך המקוה עם המים שלמעלה מהסדק כשר לדעת הרא"ש לפי דעת הש"ך, ופשיטא דסניף גדול להקל הוי. בפרט שיש קצת סניף משום שנראה מדברי הרא"ש בתשובות ובפסקיו (סוף נדה) שדעתו נוטה שבכל ענין לא איכפת לן במה שהמים יוצאין דרך הסדק, כי זוחלין אינו נקרא רק אם טובל בו דרך זחילתו. וכן כתב התשב"ץ (ח"א סי' יז, וח"ג סי' לד) בשם כמה רבוותא. ואם כי הטוש"ע לא הביאו דיעה זו, מ"מ המעייין בדבריהם יראה שהביאו ראיות חזקות.

שבאם
המקוה
המים
וחקים
מטעם

(הנ"ל)
האדם
(ס"ק)
ד סי'
וא"כ
עירוב
מקוה
קתני
אריכו
ליונים
מה
בהים
המים

המים
שיעור
זחלין
בתוך
כדין
אף
זלין,
זמים
זקוה
וקפק
כאן
לא

אחד
כל
ועל
לצע

ובאמת גם הך תוספתא שהובא בש"ס (חגיגה) שלש גממיות בנחל, נראה מסייעת להם, ואי אפשר ליישב אלא כדוחק. וכן נראה נמי דעת הרמב"ם (פ"ט סוף הלכה יג), הובא בש"ע (סעיף ב) שמשמע מלשונו כן, ועכ"פ סניף להקל הוי. וגם יש סניף להקל משום שלדברי הרא"ש בתשובה (סוף כלל לא) אפשר לומר דלדעת ר"ת דפסק נהרא מכיפו מיברך, א"כ בנידון דידן אף ששואבין תמיד מים מן המעיין של המקוה, ושופכין תחתיו מים שאובים. י"ל שתמיד רבו מי המעיין על השאובין משום שגם מי המעיין מתברכים ועולה טפחים יעו"ש היטב, ויעוין בט"ז וש"ך (סעיף מז), א"כ תמיד רבו מי המעיין על השאובים ומטהר תמיד בזוחלין. מכל הלין טעמי נלפע"ד להקל, אם יסכים עמי מעכת"ה והנשאה למעשה, ונא להשיבני בזה למעשה תיכף דעתו הרחבה, ע"י בי דואר המוקדם.

ועוד זאת באתי לבקש את מעכת"ה, יודיעני במכתבו זאת על השאלה אשר אבקש מאתו^ה, הנה בעירונו זאת יש מרחץ קטן תוך העיר ובתוכו מקוה כשרה, רק שמרגלא בפומיה דאינשי שהמקוה שבמרחץ הקטן אינו

מי מעיין, רק מי תמציות, יען כי תוך עירנו אינם נמצאים מי מים חיים, רק חוץ לעיר בתוך העמק אשר שם עומד המרחץ הגדול עם שני מקוואות הנ"ל, ושם בעמק כמה בארות מים חיים אשר מימיהם מספיקים, ומסתפקים מהם כל אנשי העיר. ובתוך העיר אשר יושבת בראש ההר אינם נמצאים מים חיים מים מתוקים, רק בכל המרתפות נמצאים מים מרים ומלוחים בכל המרתפות שבכל בתי העיר, וכן במקוה הלזה מימיהם מי מרים ומלוחים, על כן הם דנים שגם מי המקוה הלזה אינם מים חיים, רק מים המתמצים מכותלי הקרקע והם מי תמציות. וגם בכל עת שמנקים המקוה הזה ושואבם מימיו בעזוז החום אי אפשר שיתמלא לשיעור מ' סאה עד ערך שמנה ימים, ובעת הגשמים מתמלא בשיעור שלשה ימים.

והנה בתשובת מהרי"ט (ח"ב חיו"ד סוף סי' יח) הן בכיוצא בזה להוכיח שהוא רק מי תמציות ולא מי מעיין, אולם בתשובת נטע שעשועים (חיו"ד סי' כג) כתב דאין מקום לחשוש במים הבאים מתחת לארץ למי תמציות, רק בענין שבעזוז החום יבש מקורה לגמרי.

השלמות

(ב) גם בענין זה יש איתנו תשובה מהגאון ר' שלמה קלוגר זצ"ל ונדפסה בספרו הנ"ל (סי' מ"א בתוך הדברים) וז"ל:

ובנדון שאלחו השניה, במקוה של קהלתו בתוך העיר שיש בהם דברים וסימנין הנכרין שאינן מי מעיין רק מי תמציות, ודרכן לשאוב ממנה מים להחם ואח"כ להטיל בה מים חמין, וחשש למ"ש הרשב"ץ (ח"א סי' יז) הובא בב"י [קד, א] ובש"ך ס"ק ס"ג דיש לחוש לדעת הרמב"ם [פ"ד ה"ז] דביותר מרובו פסול בנתן סאה ונטל סאה, והביא דברי המהרי"ט חלק שני בחלק יו"ד [סי' יח] מה שפלפל במי תמציות.

הנה אני מסכים עם רז"מ דינא דאין לחוש לזה, כיון דהרבה פוסקים ס"ל דכולו שאוב כשר. וא"כ כיון דעיקר הטעם של הרמב"ם דאוסר בזה הוי רק מכח מראית עין כמ"ש בב"י [שם] וכ"מ [שם], וא"כ מראית עין זה הוי רק בפסול דרבנן דאף אם יאמרו שכולו שאוב כשר מן התורה וא"כ הוי רק מראית עין דרבנן, ומדרבנן מותר בהדרי חדרים וכמ"ש בהלכות שבת סימן ש"א [מג"א ס"ק נט וט"ז ס"ק כת], וא"כ הרי מה ששואבין ממנו מים להחם אין רואים רק הבלן ואנשיו והם ידועין דאין כולו שאוב, וא"כ להם ליכא חשש גורה ואחרים אין רואין ומותר בהדרי חדרים. ומ"ש

הרמב"ם עד רובו, היינו דאו מותר לעשות כן אפילו בפרהסיא, אבל יותר מרובא אין לעשות בפרהסיא אבל בצנעא מותר. וכעין זה כתבו הפוסקים באו"ח סימן רמ"ג [סעי' ב] לענין מרחץ, דאם אין רוחצין בו רק בני ביתו מותר דהם יודעין וכו', כן ה"ג כאן אין רואים [רק] אנשי המרחץ והם יודעין דאין כולו שאוב.

ועוד היה נראה לי בדקדוק לשון הרמב"ם שם שכתב, דבמים שאובין אם נתן סאה ונטל סאה כשר, וכן נותן סאה ונטל סאה עד רובו. ויש לדייק דלמה לו שנית למכתב וכן נותן סאה, הוי די לומר נתן סאה ונטל סאה כשר עד רובו. ואם רצה להשיענו דמותר אף לכתחלה, היה די לומר במים שאובין נותן סאה ונטל סאה עד רובו ולמה האריך בתרתי. לכך נראה דכיון כוונה מיוחדת, דתחלה אמר בדיעבד נתן סאה ונטל סאה כשר אפילו לעולם, רק לכתחלה לעשות כן כתב דאף לכתחלה מותר לעשות כן ליטול סאה וליתן סאה, אבל זה אינו כשר רק עד רובו, אבל יותר אין לעשות לכתחלה כן מפני מראית עין, אבל בדיעבד מודה דכשר לעולם ולמעט בפלוגתא עדיף, ולא גזר משום מראית עין רק לכתחלה.

וא"כ נהי דאנחנו עושין כן לכתחלה, מ"מ כיון דעכ"פ בדיעבד כשר לכ"ע, אין בזה חשש איסור רק זהירות לכתחלה, ודאי יכולין

אבל בגוון המעיין, הו דין מעיין מה לדון מרים או כ ומשנה שי מים מוכין והר"ש, ונ

ואם יחו לי שאובים ב לי קצת ו ידוע פלוג הסכימו ד אבל במי בש"ע. או הביאו הש גלילוחינו

(ב) בצ"ל ממשנה מק לסמוך על ד דכתב דאין אף בדיעבד, כדאי לחלוק מינהגנו ככו דהוי סניף י בשם תשובו פוסק לגמרי דבריו מוכר

ומ"ש ו מלוחין הוי דמקוואות פ וכו'. הנה זו הדברים והכ

מים, ושופכים לתוכו תחתיהם מים שאובים חמים, וכן עושים ממש בכל יום.

אלף שמקוואות שלנו הם מעיינות, על כן יש להקל בהם אף לדעת המחמירין, מתלתי טעמי: האחד, מטעם שכתב הרגול מרבכה (שם) דעיקר טעם המחמירין הוא משום מראית עין שיאמרו שכולו שאוב, על כן במקוה שהוא מעיין ליכא חששא, שידוע שמעיין זה אין דרכו לפסוק, השני י"ל כיון דרוב הפוסקים סבירא להו דמעייין כל שהוא מטהר אפילו אלף סאין מים שאובים וכשרים אף לטבילת אדם, א"כ עכ"פ ודאי דנשאר כל שהוא מי מעיין, וא"כ ליכא חששא. השלישי, י"ל על פי דברי הרא"ש בתשובה (סוף כלל לא) שהבאנו למעלה משום דבמעייין י"ל דמכפייה מברין אפילו אם שפכו לתוכו מים שאובים, מ"מ עולה המעיין טפחיים ולעולם רבו מן מי המעיין על כן ליכא חששא (א).

והנה במקוה שהם ממי תמציות יש להסתפק אם שייכים הני טעמי, מ"מ במקוה זו שאנו רואים שעכ"פ יש בה מים מועטים אפילו בעזוז החום, א"כ לדעתי שייכי הני טעמי, דטעם הרגול מרבכה שייך אף בזה,

הגהות מבין המחבר

(א) וכן מפורש בספר בעלי הנפש שהוא המחמיר בזה, דהרשב"ץ חשש לדבריו וכתב ו"ל ומיהו אתחזיא לן דאכתי איכא למימר דשאני

אבל בגוונא דנידון דידן שבעזוז החום נתמעט נביעת המעיין, ואינו שופע הנביעה כמו בעת הגשמים, אעפ"כ דין מעיין גמור יש לו ויעוי"ש. והנה למעשה נבון אני מה לדון בזה, ובאמת מה שמהרי"ט נתן סימן שמימיו מרים או מלוחים, פשיטא דאין מזה ראייה דאין זה מעיין, ומשנה שלימה שנינו (ריש פ"א דמקוואות) למעלה מהן מים מוכין שהם מטהרים בווחלין, וע"ש בפירושו הר"מ והר"ש, וכן (פ"ח דפרה מ"ט), על כן מבוקשי שיודעיני מעכת"ה דעתו הרחבה בזה.

ואם יהוש כת"ה בזה המקוה שמימיו מי תמציות יש לי לספק בהיות שרגיל לשפוך בתוכו מים חיים שאובים בכל יום אחר ששואבים ממנו מים הרבה, יש לי קצת גמגום לכתחילה אם ראוי לטבילת נשים, כי ידוע פלוגתת הקדמונים בנתן סאה ונטל סאה, ואם כי הסכימו רוב הקדמונים דפסול זה אינו רק במי פירות אבל במים שאובים אפילו עד עולם כשר, וכן בסתם בש"ע. אבל התשב"ץ (ח"א סי' יז) החמיר למעשה, הביאו הש"ך (ס"ק סג) (א), והנה האמת שנתפשט בכל גלילותינו המנהג להחם המקוואות ששואבין ממנו תמיד

(ב) בצ"ח (ביצה יז, ב. ברש"י בד"ה ושיון) הביא סמך לדיעה זו ממשנה (מקוואות פ"י משנה וא"ו), אולם אין ראיתו מוכרחת למבין.

השלמות

כתב רק דמן הסתם עפ"י הרוב לא נודמן שיהיו מי מעיין מרים ומלוחין, ובאמת י"ל הני סימנין לאו דסמכי ניהו, דאטו עדיף משאר סימנין דקיי"ל סימנין דרבנן, וכדמוכח בש"ס גבי בצים [חולין סא, ד] ובהני כודגיייתא דאם סימנין דרבנן אף בזה הוי רק דרבנן, וא"כ י"ל דבררבנן להקל ולא לסמוך על סימנין. וגם אף אם הסימנין אמת, מ"מ אטו כ"ע יודעים סימנין הללו, וכיון דעכ"פ שכית שם גם מי מעיינות מאן יבחין אם זה מן המעיין או לא, א"כ ליכא חשש מראית עין לרבים והוי כמו בהררי חודרים דליכא חשש מראית עין בררבנן. וגם דומה למ"ש הט"ז בהלכות שבת סימן רמ"ג [סק"ב] לענין שדה, דהיכי דהוי ב' צדדים להיתר לא חיישינן למראית עין. א"כ ה"ג כיון דאפשר לרואה לתלות דמי מעיין הוא, וגם לומר כפי האמת דאינו כולו שאוב ויש בו מי סאה כשרים, לכך אין לתוש בזה לכ"ע. ולדעתי לית דין צריך בושש וחשש, רק הני עושה רצונו שרוצה לדעת הסכמתי פתחתי לו פתחי דהיתרא נוסף על דעתו. וזולת זה אין להאריך דברי ידיו.

לסמוך על דברי המכשירין כיון דעיקרו דמלתא רק דרבנן. והרשב"ץ דכתב דאין להכניס במחלוקת, היינו דחבין דברי הרמב"ם דאוטר אף בדיעבד, אבל לפירושינו רשאין להכניס במחלוקת. ואם כי איני כדאי לחלוק על הבנת ראשונים, מ"מ כתבתי לסניף ללמד זכות על מינהגנו בכמה מקומות שנהגו היתר בזה אף במי מקוה, וכמ"ש דהוי סניף לנדון דיריה דיש לתלות דהוי מן המעיין וכמ"ש ר"מ בשם תשובות נטע שעשועים (חיו"ד סי' כ"ג) שכתב דבאם אינו פוסק לגמרי בימות החום ניכר דאינו רק מן המעיין (ובאמת אין דבריו מוכרחין בזה לדעתי כי אין זה ראייה).

ומ"ש ר"מ להקשות על המהרי"ט [טו"ס שם] דס"ל דמי מרים ומלוחין הוי סימן דאינו רק מי תמצית, והקשה עליו ר"מ מן המשנה דמקוואות פ"א [מ"ח] למעלה מהם מים מוכין שהם מטהרין בווחלין וכו'. הנה זה לא קשה מידי, ד"ל החם מיירי דהזמן כן. ואטו בכל הדברים והסימנין אטו לא נודמן שיהיה יוצא מן הכלל, ומהרי"ט לא

דהא אנו רואים שאינו פוסק לגמרי. טעם המקילין שמעיין אינו נפסל בשאובה, נלע"ד דשייכי גם בנידון דידן, משום דלענ"ד אף מי תמציות שלא פסקו כיון דעכ"פ מטבילין בהם המים שנטמאו אף אם אין בהם מ' סאה כמבואר בתוספתא (פ"ק), הובא בר"ש (מקוואות פ"א מ"ו), וברמב"ם (פ"ט ממקוואות ה"ב) וע"ש (פ"ט מהלכות טומאת אוכלין), א"כ מכשיר גם השאובים דנעשו מחוברים ע"י השקה דמהאי טעמא מטהרין המים שנטמאו דהוא מטעם השקה^א.

וכן הרא"ש (ריש הלכות מקוואות) תלי זה בזה, שכתב וז"ל דהא בהשקה נעשו זורעין ליטהר מטומאתם והוא הדין להטביל בהם. וגם מהרי"ט (בתשובה הנ"ל) כתב וז"ל ואם העלו את המים הטמאים מטומאה לטהרה כל שכן שיעלו את המים השאובים להכשירם כו'. והא במי תמציות שלא פסקו נמי איתא, וצריך לומר דמה שכתב מהרי"ט בסוף דבריו דמי תמציות פחות מ' סאה נפסלין בשאובין, היינו במי תמציות שפסקו דוקא. וזהו

כמו שעלה בתחלה על דעת הנטע שעשועים (סי' הנ"ל), ודלא כמו שכתב במסקנתו, שדבריו הם תמוהים מאוד, והארכתי במקום אחר ואכמ"ל. וא"כ במקוה הזה אף אם נאמר שהם מי תמציות, כיון שעכ"פ אינם פוסקים, דינם כמעייין לטהר השאובין א"כ שייך טעם השני להיתר. טעם ההיתר מטעם הרא"ש בתשובה י"ל נמי, דאולי שייך גם בזה, ואכמ"ל.

ב"ד הדברים שגלע"ד דבמקוה הזה אין חשש כלל אפילו לכתחילה מחמת נתן סאה ונטל סאה, ואעפ"כ למעשה הנני מבקש את מעכת"ה הנשאה שיחווה בזה גם כן דעתו הרחבה, ונא ונא להשיבני על ידי הבי דואר המוקדם על כל הנאמר למעלה, ולמצוה רבה יחשב. ובוה אסיים ואומר שלום למר ולתורתו, ושלום כסא תורתו יתנשא למעלה עד ביאת ינון, כנפשו הטהורה וכנפש הדבוק באהבתו ודושי"ת כל הימים באהבה עזה. **L**

הגהות מן המחבר

הכשרא דמקוה מהכשרא דמעייין, ומסתברא לחומרא דשאני הכשרא דמקוה דכיון דמיא קא חסרי ואולו כי חסר ארבעים סאה משום הכי קא מהני בהו מחצה דשאובין לפסלינתו והא כנטל סאה ונתן סאה דבעינן דנשתנו רובא דכשרים, אבל גבי מעין שרבה עליו מים שאובין קא חסרו מעין לא קא חסר ע"כ, וכונתו נראה על פי טעם השני שכתב אמו"ר הגאון זלה"ה בכאן.

ומיהו באמת בדברי הראב"ד שם נתקשיתי הרבה ועדיין לא זכיתי להבינם כראוי, דבריש דבריו כתב (בפ"א שם) דמוכת מהא דהיה בו מ' סאה ממלא בכתף ונותן עד שיחזור המים למראיהם, דנותן לתוכו כמה שירצה, שמע מינה דמקוה שלם אינו נפסל בשאובה. וכתב דלא קשיא מהא דנתן סאה ונטל סאה, דדוקא משום דנטל. ואחר כך כתב להוכיח מהמשנה (פ"ד דמקוואות) דנפסל אפילו במחצה על מחצה, וכתב וז"ל ואיכא למשמע מהא דמלתא דלעיל דאף על גב דמקוה שלם הוא אם נפלו לתוכו ארבעים סאה מים שאובין פסלוהו, דהא ליכא רובא דכשרות וכו', ומה משמע אף שלא נטל.

ואחר כך הביא ראיה מהא דמעייין אינו נפסל בשאובה ודחה כמו שהעתיקתי דבריו לעיל, ונראה מדבריו קצת דוקא כי חסרו מיא אבל בלא חסרו כשר. ובפ"ו כתב בפשיטות וז"ל ואם היה מקוה שלם בכשרות אינו נפסל בשאובין אלא אם כן נפלו בו מחצה על מחצה, וכל שכן אם נפלו בו רוב שאובין, וזה נראה אפילו לא חסר כלל, וחפשתי בחיבור אאמו"ר בכת"י (על ההלכות מקוואות) וראיתי שתפס בפשיטות דעת הראב"ד אפילו בלא חסר כלל שפוסל ברוב שאובין, והשיג על הבי"ש שלא כתב כן, והביא שכן כתב הרשב"א בתשובה ובספר משמרת הבית (ריש שער ז) בשמו, וכתב דעל כרחך צריך לפרש כן דבריו שבפ"א.

אבל אני בעניי איני מבין דהאיך נוכל לפרש על פי זה סוף דבריו שבפ"א שהעתיקתי לעיל, בחילוקו של מעיין למקוה, וכן התשב"ץ (סי' יז הנ"ל) כתב בפשיטות בדעת הראב"ד באם יש ארבעים סאה מי גשמים ולא נחסר מהם כלום, אינו נפסל בשאובין כלל, רק היכא דנתסר מהמ' סאה. סוף דבר לא זכיתי להבין דברי הראב"ד, להשיג עומק כוונתו כראוי וצ"ע.

השלמות

(א) ראה בשו"ת מהרש"ם זצ"ל (חלק ד' סי' עה) מש"כ הרבה בדברי רבינו זצ"ל כאן.

סקאלא. מוצא
מאלהא רבא
נפשי הרב ה
המפורסם בו
קלוגר נ"י
מכתבו הו
בל
לאהבת האמו
מדברי תורה.
כשפופרת הנו
אבל מן התו
שמא לא יהיה

(א) הנה להבנר
כספרו הנ"ל (ס)
והנה חזר

הנה מכתב
הנה באמת ביא
ענין אחד ולבו
כנראין כסותרין
על דבר אמת וי
הממעיש וכו'.
תמים ולא יתו
ומביא לי דברי
יסתרו דברינו. ו
נחזור לעניינינו,
ראית ראשונה י
מא] דידי בכ"ש
לפוסקים דדוקא
ראשו בכל שהו
מה לי באמצע
עין-לכך-למעל

תשובה נב

בענין שיעור כשפופרת הנוד לענין עירוב מקואות האם זה מהתורה
וביאור פסול זוחלין - ובן י"ג שנה שנהיה בר עונשין

21

סקאלא. מוצאי ש"ק כ"ו מרחשוון תר"י לפ"ק

מאלהא רבא, שלמא רבא, לגברא רבא, הוא כבוד ידיד ה' וידיד
נפשי הרב הגאון הגדול המפורסם, החריף ובקי סיני ועוקר הרים,
המפורסם בכל קצוי ארץ נ"י ע"ה פ"ה כבוד קש"ת מ' שלמה
קלוגר נ"י ראב"ד ק בראד יע"א

הנוד דוקא, אבל זה רק מדרבנן הוא ולא מהלכה למשה
מסיניא.

→ **וראיתו** הוא מן הש"ס (עירובין וסוכה) דאהא
דארחב"א אמר רב שיעורין חציצין ומחיצין
הלכה למשה מסיני, פריך שיעורין דאורייתא גינהו דכתיב
ארץ חטה ושעורה וגו', ואמר ר"ח כל הפסוק לשיעורין
נאמר כו', ומאי פריך דלמא כוונת רב על שיעור עירוב
מקואות כשפופרת הנוד דזה הוי הלכה למשה מסיני,
וזה לא נרמז בקרא. אלא על כרחך דשיעור כשפופרת
הנוד הוא רק מדרבנן ולא מהלכה למשה מסיני. וכת"ה
שש ומתפאר בראיה זו בכל מכתביו הללו, וכתב שזו
ראיה שאין עליה תשובה, ואף אם ימצא בדברי הקדמונים

מכתבו השלישי קבלתי שבוע העברה, ואם כי לבי
בל עמי מגודל התלאות אשר עוברים עלי.
לאהבת האמת לאמתה של תורה לא ארפה את עצמי
מדברי תורה. והנה ראיתי שכת"ה עומד בדעתו ששיעור
כשפופרת הנוד לענין עירוב מקואות הוא רק מדרבנן,
אבל מן התורה די בעירוב כל שהוא, רק שרבנן גזרו
שמא לא יהיה עירוב כלל, על כן החמירו שיהיה כשפופרת

השלמות

וכעת אני מוסיף עוד, דלפי מה דכיל הרמב"ם [ריש הקדמה
לסדר זרעים] דבהלמ"מ לא שייך מחלוקת, וא"כ איך פליגי ב"ש
וב"ה [מקואות פ"ד מ"ה] דב"ש ס"ל עד שיפחת רובה, והרי בהלמ"מ
לא שייך מחלוקת, בע"כ מוכח דהוי דרבנן. הן אמת דבזה יש לדייק
גם על הרא"ש בתשובה ריש כלל ט"ז ותשובת מהרי"ל סימן נ"א
שהביא ר"מ, דכתבו דשיעור י"ג שנה לגדלות הוי הלמ"מ כי הוא
בכלל שיעורין. דא"כ תקשה איך פליגי רבי ורשב"א בתנוקת אם
הוי קודם לחינוק או אח"כ עיין בפרק יוצא דופן (מה, ב), והרי
בהלמ"מ לא שייך מחלוקת. ועליהם קשה יותר מן הש"ס שם דפריך
שם מ"ט דרבי דכתיב ויבן ה' את הצלע וכו', ומהו פריך מ"ט הרי
הוי הלמ"מ, ובע"כ דמקרא יליף לא מהלמ"מ וכמ"ש מההרי"ל
בתשובה, ובע"כ דאינו הלמ"מ רק מקרא כאשר הביא מההרי"ל
בתשובה תחלה, וצע"ג בזה.

(א) הנה להבנת הדברים כאן נביא שוב תשובת הגר"ש קלוגר זצ"ל
בספרו הנ"ל (סי' מב) וז"ל:

והנה חזר השואל והשיב לי, וזה השבתי לו בעזה"י.

הנה מכתבו קבלתי היום, ופניתי בעזרתו יתברך להשיבו מיד.
הנה באמת ביאת דבריו הניין לי, כי אני אין לי פנאי לעמוד על
ענין אחד ולבאר היטב דברי הראשונים ולסלק יתדות הדרכים
כנראין כסותרין לדברי, ואני סומך על בטחוני בו יתברך שיעמידני
על דבר אמת ולא יצא מידי דבר שאינו מתוקן, ואחד המרבה ואחד
הממעט וכו'. ואיני מעיין כל ענין רק כשעה חדה והיותר כיום
תמים ולא יותר. אבל ר"מ, מעיין הרבה בכל ענינים המסתעפין
ומביא לי דברי הראשונים הנראין כסותרין, ואני אבאר בעזה"י שלא
יסתרו דברינו. והנה אני כותב לו בעזה"י דברים של השכל. והנה
נחזור לענינינו, לדעתי הדבר מוכרח דכשפ"ה הוי רק דרבנן, מלבד
ראיה ראשונה יש ראיה מ"ש לו במכתבי ג', מחורי המערה [ס"ס
מא] דדי בכ"ש [סי' רא סע' נח] כמ"ש לו שם. וגם ממה דס"ל
לפוסקים דדוקא באמצע בעינן כשפ"ה אבל למעלה די בצפין על
ראשו בכל שהוא [שם סע' נד]. ואי לא הוי חבר רק ע"י כשפ"ה
מה לי באמצע מה לי למעלה, בע"כ דהוי רק דרבנן ומכא מראית
עין, לכך למעלה דנראה החיבור די בכ"ש ודוק.

והנה מה שהקשה ר"מ על דברינו, למה לא משני הש"ס
[סוכה ה, ב] לשיעורין היינו כמה עניני שיעורין שהביא שיעור
הגריס לנגעים, ורביעית שהנזיר מגלח, ושיעור שהיית כא"פ לענין
צירוף, ושיעור גדלות כנ"ל ועוד כמה שיעורין. והנה באמת אני
אומר אוסיפת מיא אוסיף קמחא, ואנן נאמר תדא ואת אמור חדא
ויתרין הוא קושייתו. ומ"ש ר"מ דהש"ס האמת משני דגם זה הוי
הלמ"מ רק דהוי אסמכתא. הנה ידידי. אבל אנן בענינותינו צריכין

בשביל קושיה קלה כמות שהיא פורחת באויר רוצה לעשות מאיסור תורה איסור דרבנן, וראיתו אינו ראייה של כלום.

היפך דבריו, אין עליו השגה, אחר שיש לו מן הש"ס ראייה שאין עליו תשובה. ובאמת תמהתי מאד על גדול הדור כמוהו, שנטה כאן הרבה מדרך האמת וחזן מכבודו,

השלמות

על כל בשרו או רובו, וכן בשיעור איזוב הוי לחומרא דבלא"ה הוי די בכ"ש. וכן נמי צירוף כזית בכא"פ לפי פשוטו לא הוי חייב רק באוכל ביחד ממש והוי כצירוף לחומרא, וא"כ בזה לא הוי מאמר שיעורין לקולא רק לחומרא ואינו דומיא דחציצין ומחיצין, לכך לא משני כן. וזה עצה נכונה לפענ"ד.

ואם יאמר האומר דאולי משמע לחש"ס דמצד הסברא הוי דעירוב כל שהוא יעשה חבור והוי הלמ"מ בזה נמי להחמיר, מ"מ נבא עליו ממ"נ, אם מוכח מן הש"ס דהסברא הוי להיות מן התורה עירוב בכ"ש, וא"כ הוי זה חידוש מה דבעינן כשפ"ה, ממילא כיון דמצד הסברא ראוי שיהיה די בעירוב כ"ש והוי חידוש מה דבעינן כשפ"ה. ממילא כיון דספק לנו אם הוי מן התורה או דרבנן ראוי לומר דהוי מדרבנן, כיון דהסברא נותן דיהיה די בכ"ש. ואם נאמר להיפוך דמצד הסברא הוי ראוי דבעינן רובו רק הלמ"מ הוי להקל א"כ הוי מן התורה, אך א"כ יהיה נשאר קושייתנו למה לא משני כן הש"ס דזה כוונת שיעורין, בע"כ דהוי דרבנן ויהיה א"ש דברינו.

מיהו אחר העיון כעת שמתני אני אל לבי דיש לדחות ראייה זו בדרך נכון, ובמקום שהיה ר"מ יכול לדלות מרגניתא דלי לי חספא. וכך יש לדחות, ד"ל כיון דאמר ר' יוחנן שיעורין חציצין ומחיצין הלמ"מ, משמע דכולם הוי הלמ"מ דאל"כ הו"ל לפרש איזה שיעורין הוי הלמ"מ, ומדקאמר סתם שיעורין הלמ"מ משמע כל שיעורין. ועל זה פריך הרי יש שיעורין דמכתב כתיבי, וא"כ לא הו"ל למסתם רק לומר איזה שיעורין הוי הלמ"מ. ולזה מוכרח הש"ס לומר דגם הני הוי הלמ"מ, ואסמכתא בעלמא. ומה דמשני גבי חציצין ומחיצין הכוונה כך, דהתם כתציצה גופו דהוי מן התורה בהם עצמן יש ג"כ הלמ"מ. וכן גבי מחיצין בהני דהוי מן התורה שייך הם הלמ"מ, לכך אמר סתם דבכולהו יש בהם שייכות הלמ"מ. אבל בשיעורין אם הוי אמרינן דכל הני דאמר ר' יוחנן הוי כולהו מן התורה, א"כ לא הוי בהו הלמ"מ כלל, נהי דבדברים אחרים יש הלמ"מ, עכ"פ לא הו"ל לומר סתם שיעורין הלמ"מ, ולכך מוכרח לתרץ דגם הני הוי הלמ"מ. כן יש ליישב הסוגיא ונדחה ראיתי לא כדוחק ר"מ. אך אעפ"כ דברינו נכונים מכח יתר הראיות שכתבנו בזה.

גם מ"ש ר"מ דהש"ס מתרץ האמת דקרא אסמכתא, לא ראה דברי התוספות במקומן במסכת סוכה (ו, א ד"ה אלן) דאין זה ברור דהוי אסמכתא. ובברכות (מא, א) קאמר דפליגי אדרי' יוחנן וס"ל דהוי דרשא גמורה, וכן ביומא (פ, א) לפי הגירסא הישנה יע"ש. והנה עפ"י דברינו הג"ל הרווחנו ליישב קושיות התוספות

לעשות קישוטין להתורה ולומר דכל השכל לא לדחוקים כאלו. והנה מן שיעור גדלות אין התחלה לקושייתו, כיון דראה בעצמו שהמהרי"ל מביא רמזים על זה, רק שכתב דהוי אסמכתא ובאמת הלמ"מ. א"כ תינח עתה דכבר ידע הש"ס מן מה דמשני על פסוק ארץ חטה ושעורה וכו' דהני אסמכתא נינהו וכו', גם בגדלות שפיר כתב המהרי"ל דגם זה הוי אסמכתא והוא הלמ"מ, אבל לפי הס"ד דלא ידע מהך תירוצא דאסמכתא נינהו, לא מצי לתרץ על שיעור גדלות דהרי גם בהם יש רמזים שהביא המהרי"ל, כמו בפסוק ארץ חטה וכו', מיהו משאר שיעורים קשה קושיות ר"מ.

אך באמת דברינו נכונין בעזה"י כד דייקנן, והוא דודאי מה דנקט (ר' יוחנן [רב] הני תלת שיעורין חציצין ומחיצין הלמ"מ, בע"כ דהם דומין להרי דאל"כ כמה עניינים יש להמ"מ ולמה נקט דוקא הני תלת, בע"כ דהם דומין להרדי. והיינו דהני תלת הוי כולם הלמ"מ לקולא, ולולי הלמ"מ היה חומרא. והוא דהנה בחציצה אם לא הוי הלמ"מ הייתי אומר אפילו גימא אחת תוצצת כיון דכתיב את בשרו [ויקרא יד, ח] שלא יהא דבר חוצץ בין מים לבשרו, א"כ מצד הסברא אפילו גימא אחת היה חוצץ. ועוד הייתי אומר דאפילו באינו מקפיד חוצץ, ואתיא הלמ"מ להקל דרובו מקפיד בעינן. וכן במחיצין. לולי הלמ"מ הייתי אומר דגור לא מהני, ולבוד לא מהני ודופן עקומה לא מהני וא"כ הוי הלמ"מ להקל, וא"כ לפ"ז בע"כ גם מ"ש שיעורין הוי להקל.

א"כ תינח לפי מה דמטיק דהוי על שיעור כזית וככותבת הוי זה לקולא, דהנה מן התורה הוי אמינא כיון דכתיב סתם אכילה הוי אפילו בכ"ש, ובפרט לפמ"ש המשל"מ בפ"א מחמץ [ה"ז] ד"ל לפי האמת הוי לשון אכילה בכ"ש, וא"כ הלמ"מ להקל דאינו לוקה רק בכזית. ולפ"ז א"ש דברינו, דבשלמא על שיעור חבורי מקוואות כשפ"ה זה הוי לקולא, דלפי פשוטו הוי אמינא דבעינן שיעור מקנה במקום אחד, ומהני הלמ"מ דמהני עירוב כשפ"ה. והא ראייה דהוי לקולא, דהרי ב"ש [פ"ד מ"ה] ס"ל עד שתפתח רובה, מוכח דהסברא אינו נותן להיות עירוב רק ברוב. א"כ הוי אף לס"ד עכ"פ הלמ"מ להקל, והו"ל לתרץ כן, בע"כ מוכח כמ"ש. אבל בכל הני שיעורין שנקט ר"מ הוי כולם להחמיר, דשיעור גדלות הוי ס"ד דאפשר דלא הוי איש עד רוב שנותיו כשיעור סריס, או עכ"פ עד בן כ' כשיעור בר עונשין למעלה, וכשיעור דהוי בר דעת לענין מכירה בקרקע, וא"כ הוי הלמ"מ להחמיר. וכן ברביעית דם דהנזיר מגלח הוי להחמיר, דמן התורה לא היה מגלח רק על מת ממש ולא על כזית ולא על רביעית דם. וכן כשיעור נגע הוי אמינא דבעינן שיהיה

ואני אומר לטעמיך, והכי חוץ משיעור שפופרת הנוד שוב אין לנו עוד שיעורין שהם הלכה למשה מסיני, רק אלו הנרמזים בפסוק דארץ חטה, והלא שיעור

נגע כגריס מרובע הוא הלכה למשה מסיני כמבואר ברמב"ם (פי"א מהלכות טומאת צרעת ה"ח), ואף שזה יש לדחות קצת, ע"י בפירוש המשנה להרמב"ם (ריש

השלמות

בסוכה [שם] וכיומא דף פ' [ע"א ד"ה עונשין] לפי גירסא הישנה רמשיני שיעורין של עונשין, הרי עיקר הקרא הוא רק לשיעורין. גם הקשו למה לא משני ביומא כמו בסוכה דקרא אסמכתא בעלמא יע"ש. והוא דהנה י"ל גוף הש"ס מה דמשני שיעורין של עונשין הכוונה כן, דהנה המשל"מ פ"א מחמץ [ה"ז] מפלפל שם עם הרא"מ [בתוספותיו על הסמ"ג הל' חמץ] דהרא"מ ס"ל דלשון אכילה בתורה הוי בכ"ש, רק לענין מלקות הוי הלמ"מ בכזית. והמשל"מ מוכיח להיפוך, דהלמ"מ הוי דלשון אכילה בתור הגופא הוי רק בכזית. יע"ש דג"מ לענין חמץ בפסח בחצי שיעור דלהרא"מ אסור, ולמהרלנ"ח [סי' נא] והמשל"מ מותר מן התורה.

חבור מקוואות ויש כאן ארבעים סאה או אין כאן כשפ"ה ואין כאן ארבעים סאה, א"כ הוי עיקר הספק אם יש בו ארבעים סאה. וספק זה עיקרו מן התורה, דמן התורה בעינן ארבעים סאה. אבל בספק מים שאובין הרי בארבעים סאה טבל, ואין ספק רק אם הוי שאובין או לא, א"כ כל הספק הוי עיקרו בדרבנן לכך הוי לקולא. ושורש הדבר, דבספק כשפ"ה הוי עיקר הספק על השיעור אם טבל כשיעור או לא, וזה הוי עיקרו מן התורה. אבל בספק מים שאובין הוי עיקר הספק רק בדרבנן.

והנה בזה י"ל כוונת הש"ס ביומא במה דמשני שיעורין של עונשין, דהכוונה כך דהן אמת דבכתוב נלמוד דהשיעור הוי בכזית, אך מן הכתוב לא נדע אם הוי הכתוב רק לעונשין אבל ללשון אכילה הוי בכ"ש, או דהכתוב בא ללמוד דהלשון אכילה בכל מקום הוי בכזית, וזה לא נדע מן הכתוב. לכך לזה באה הלמ"מ דמה דנלמוד מקרא שיעורין הוי רק לעונשין, אבל ללשון אכילה הוי בכ"ש, וזה דמשני שיעורין של עונשין דהלמ"מ הוי דהשיעור הוי רק לעונשין, אבל לאיסור הוי לשון אכילה אף בכ"ש. וא"כ א"ש, דביומא דאמר ר' יוחנן רק שיעורין הלמ"מ אפשר לפרש כן, ולכך ניחא ליה טפי לפרש כן מלומר דהוי אסמכתא. אבל בסוכה דשם נקט הני תלת יחד ויגיד עליו רעיו דהכוונה דהלמ"מ הוי לקולא, ואם נאמר הכוונה דשיעורין של עונשין והיינו דהלמ"מ הוי דהקרא דהשיעורין הוי רק לעונשין אבל אכילה הוי בכ"ש, וג"מ דגם בחמץ אסור ח"ש מן התורה, א"כ הוי הלמ"מ לחומרא ולא הוי דומיא דאינך. ובע"כ דלקולא אתי לכך מוכרח לתרץ דקרא אסמכתא בעלמא, ודו"ק היטב כי נכון הוא בעזה"י וזה דרך עמוק בעזרתו ית'.

ומ"ש ר"מ על תירוץ השני שלי דשאני בזה דהוי ב' ספקות להחמיר, על זה כתב דמדברי התוספות בעירובין דף ל"ה ע"ב ד"ה ספק טבל, לתירוץ הראשון מוכח, דאף ס"ס וחזקה להחמיר, מ"מ ס"ל לרבנן בטומאה קלה טהור. והרי ס"ס הוי עכ"פ כמו חזקה, ומוכח דאף ב' חזקות הוי לקולא. הנה מלבד דאין זו השגה, דיכול אני לומר דהעיקר כתירוץ הריצב"א שם, דאו או קתני וכאשר ראה גם ר"מ, אף גם לדבריהם הראשונים נמי א"ש דברינן. דנהי דס"ס הוי כמו חזקה, היינו אם יש לו דין כס"ס ממש, אבל בזה אין לו דין ספק ספיקא ד"ל בזה ספק אחר אם טבל כדין או לא, או כיון דעיקר הספק אם טהור או לא, א"כ הוי ספק אחד אם יצא מטומאתו או לא, והוי כשם אונס חד.

והנה מ"ש עוד על מ"ש לדחות ראיתו מן המשנה דמקוואות [פ"ו מ"ו] דספק אם היה בו כשפ"ה פסול ולדידי הרי הוי ספק דרבנן. ואני דחיתי זה דש"ה דהוי עיקרו מן התורה ולכך הוי לחומרא במקום חזקה. ועל זה הקשה ר"מ אם זה עיקרו מן התורה כיון דהטבילה הוי מן התורה, א"כ למה בספק מים שאובין למה הוי להקל הרי הוי עיקרו מן התורה. והביא ראיה גם מתוספות ב"ב פ"ד [סו, ב דבור ראשון] דהוכיחו דכולו שאוב מן התורה מכת הוכחה זו, ומה ראיה, הרי הוי עיקרו מן התורה.

ועוד י"ל דגם אינו מתהפך, דא"א להתחיל להיפוך לומר אולי במקוה חסרה טבל ואת"ל במקוה שלמה שמא לא טבל, דהרי כבר החליט כן דבמקוה שלמה טבל. וגם אין לדון על המקוה לומר שמא חסרה או שלימה ואת"ל שלימה שמא לא טבל בה, חדא דהוי ב' גופים ובי' עניינים תחלה על המקוה ואח"כ על האדם. ועוד מנ"ל דהספק הוי על המקוה, הרי י"ל דמיירי שהיה שלימה וחסרה וספק באיזה טבל, וא"כ לא הוי ספק רק עליו, וא"כ א"א להתהפך ואין לו דין ס"ס, והוי רק כספק אחד וחזקה עדיפא מיניה, וי"ל בתרי חזקות מודים דהוי לחומרא.

והנה בחנם טרח. דבחר הספק אזלינן, דבספק אם יש בו כשפ"ה ומה נ"מ אם הוי כשפ"ה או לא. אך הכוונה אם הוי כאן

ומ"ש ר"מ דגם לדעת הריצב"א הנ"ל מניין לו דמיירי המשנה שהיה המקוה בחזקת פסול, הרי המשנה סתמא קתני וכו'. אני אומר להיפוך שכל מקשן עליו להביא ראיה, ומנ"ל להקשות הרי אני יכול לפרש דמיירי כן. ודארבא סתמא משמע כן דאל"כ היה לו לפרש חידוש זה דהיה בו כשפ"ה מתחלה, וכמו דנקט במשנה דהתם מקוה שהיה שלם ונמצא חסר, כן ה"נ הו"ל לפרש שלא נטעה דמיירי שהיה הספק מתחלתו ובודאי דבאמת כן. ואם לא היו בו תחלה חזקת פסול רק חזקת כשרות טהור באמת. ובפרט מ"ש ר"מ דלשון ספק אם יש בו כשפ"ה פסול, ומשמע אף שהיה הנקב

→ בפירוש המשנה (שם משנה א' וב'), ובתו"ט שם. וכן לענין טומאה שהנזיר מגלה כתבו התוס' (נזיר דמ"ט) וז"ל ועל חצי לוג דם ואעפ"י שמתמא באהל ברביעית

פ"ו דנגעים), מ"מ הלא יש עוד כמה וכמה שיעורין שהם הלכה למשה מסיני כמו השיעורין שלענין טומאת מת שבמשנה (ריש פ"ב דאהלות) כמו שכתב הרמב"ם

השלמות

יהיה כזה חילוק לענין ספק דרבנן. ועיין בנודע ביהודה מה"ת הלכות בכור גבי גיזת בכור [סוף תשובה קצג], שכתב דבתרי דרבנן עושין ספק דרבנן לכתחלה יע"ש, וה"ה בזה ודו"ק. וגם מ"ש רי"מ בדבריו ראיה מתחומין דהוי ספק דרבנן, אף דכשבת עיקרו מן התורה, כבר נדחה זה כמ"ש לעיל לחלק בין ספק כשפ"ה לספק מים שאובין, ולא דמי זה לזה.

וראיתי מהראב"ד הוא כראי מוצק, ובדואי זה נכון. כיון דהוי ס"ד לו דגוף מ' סאה הוי דרבנן בע"כ לא נאמרה הלמ"מ בזה, וא"כ מ"ש דכשפ"ה הוי דרבנן. א"כ נהי דהוכיח דמ' סאה הוי מן התורה, והיינו דילפינן ממים שכל גופו טובל בהם או מהלמ"מ, אבל אכתי מנ"ל דבעינן חבור כשפ"ה דלמא מן התורה די בחבור כל שהוא, ומה ענין מה דמ' סאה הוי מן התורה לדין כשפ"ה. דנחי דמ' סאה בעינן, מ"מ י"ל דחבור כל דהוא די, ויש ראיה מן הראב"ד דכמ"ש לעיל. והנה אני ממחר בכתבתי ומדלג על ההיריס, כדי לבא לראיה העיקרית שלו דבעינן כשפ"ה מן התורה, כי הציקתני רוחי ולא אוכל אדומה. מ"ש דהוי ראיה שאין עליה תשובה, ולדעתי אם יעלה שועל ופרץ את ראייתו. והנה ראיה העיקרית שלו היא מ"ש רבא בחגיגה (כב, א) דהטובל בשק וקופה וכו', דהרי ארעא חלחולי מחלחל וכו' והתוספות [פסחים יז, ב ד"ה אלא] כתבו דחלחולי מתחלחל לא שייך רק במעיין, וא"כ למה ס"ל להתוספות דלטבילת אדם בעינן מ' סאה מן התורה גם במעיין, ואם לא בעינן כשפ"ה מן התורה, למה נצריך במעיין מ' סאה מן התורה הרי חלחולי מחלחל עכ"ל רי"מ.

ואני תמה עליו מאוד, איך לא ראה דברי הש"ע במקומו ומקורו בב"י [קט, ב] בשם הראב"ה [ס"י תקפח], ואם ראה אין לא הרגיש שעכ"פ דברי הש"ע לא נעלמו ממני. הרי מפורש בש"ע בסעיף ג"ב ופסק כן בפשיטות, שדוקא באם כל אחד אין בו ארבעים סאה אז לא אמרינן ארעא תלחולי מחלחל ולא מהני צירוף הנקבים. אבל אם יש באחד מ' סאה מהני צירוף הנקבים וחלחולי מחלחל, וא"כ עדיין קשה למה לי במעיין מ' סאה מן התורה הרי חלחולי מחלחל למעיין גדול. וגם החכם צבי שהשיג על ראב"ה בסימן מ"ם היינו רק מרש"י [שם ד"ה דהא ארעא] ולמה לא השיג מכל אלו הפוסקים. ולכך אדרבא לא די שאין ראייתו ראיה לסתור דברי, רק אדרבא יהיה ראיה לדברי וכאשר אבאר בעז"ה.

והנה בלשון הראב"ה שבב"י מבואר, דמה דקאמר רבא דלא מצטרפי הנקבים וחלחולי דארעא היינו רק במקום דאף כשפ"ה לא מהני, אבל במקום דמהני שפ"ה מהני אף הצטרפות הנקבים. וא"כ

מקודם התהוות המקוואות והעירוב הוי בפעם אחת ואפ"ה פסול מספק, ולדברי כת"ר כשר וישתקע הדבר עכ"ל. הנה אמת אמר שנשתקע הדבר שכתב רי"מ, דודאי אם הכל נעשה ביחד כל שלא הו"ל בחזקת כשרות מעולם הוי לו חזקת פסלות, דהרי מקודם ודאי לא היה בו דין מקוה, ועתה הוי ספק אם היה כשר הו"ל חזקת פסלות, ואינו כשר רק אם ידוע שהיה עירוב מקוואות כדין תחלה, רק דאח"כ נתחדש ונולד ספק אם נסתם הנקב או לא אז הו"ל חזקת כשרות, ואז באמת כשר לדידי. אבל אם נולד ספק זה בתחלה בשעת עירוב מקוואות, א"כ הו"ל חזקת פסלות מתחלה והוי ב' חזקות להחמיר.

ומ"ש רי"מ דלדידי למה נקטה המשנה [פ"ו מ"ר] מפני שהיא של תורה, הרי הוי בלא"ה ב' חזקות. הנה ישמעו אזני מה שמוציא מפיו, הרי אדרבא כל קושיותיו יתורצו זה בזה ומדויל לדיו משתלם. הרי על מ"ש דהוי עיקרו מן התורה הקשה מספק מים שאובין, ועל מ"ש דבב' חזקות אף בדרבנן הוי לחומרא הקשה מדברי התוספות בעירובין דף ל"ה. וא"כ כעת י"ל דתרוייהו אתנהו דודאי בדרבנן היכי דאין לו עיקר מן התורה אף בב' חזקות הוי לקולא, והן הנה דברי התוספות עירובין. אבל היכי דהוי עיקר מן התורה, אז בתד חזקה לא עשוהו כשל תורה, והיינו האי דספק מים שאובין דהוי לקולא. אבל בב' חזקות ויש לו עיקר מן התורה הוי לחומרא, לכך נקטה המשנה מפני שהוא של תורה. ואם כי לעיל כתבנו דאינו דומה כלל ספק כשפ"ה לספק מים שאובין, מ"מ דברי תורה כפטיש יפרצץ סלע לפי דרך זה דשאני חד חזקה מב', י"ל כס"ד של רי"מ דשוין הם וכנ"ל.

ומה שהקשה על דחיית ראייתו מן הראב"ד [ספר בעל הנפש שער המים פ"ד] דכוונת הראב"ד הוי דאם הוי מן התורה כשר בלא מ' סאה הו"ל חזקת כשרות, והקשה ממ"ש דבתרי חזקות אף בדרבנן לחומרא והאריך בזה. ואני לא אאריך כי הוא ללא צורך, דאטו משועבד אני בתירוף זה לסברתי הראשונה, הרי אם נחזיק בתירוף זה י"ל דנאמר כטעם הראשון שכתבתי דעיקרו מן התורה שאני. ותירוף שלי דשאני בין ב' חזקות לחד י"ל כדחיה השניה שכתבתי דשאני בין חד דרבנן לתרי דרבנן. ועוד מלבד זה יש כמה דחיות לדחות דבריו, אלא שאין רצוני להטריח לעצמי להאריך במה דאין בזה הכרח, שכל משכיל אמת יודה ש"ל דכן דרך הפשוט בכוונת הראב"ד וגם מ"ש לחלק בין חד דרבנן לתרי דרבנן הוא נכון. ומ"ש רי"מ מנ"ל כן, הנה כל יוצא ובא בשער הש"ס ופוסקים ידע החילוק בין חד דרבנן לתרי דרבנן בכמה דוכתא, ולמה לא

שבש"ס (גדה דכ"ו) ובודאי כלהו הלכה למשה מסיני הם, וכן כתב הרמב"ם בחבורו בפירוש לענין שיעור עץ ארז ואזוב ושני תולעת (ריש פ"א מהלכות טומאת

כו', מ"מ אין הגזיר מגלח אלא על חצי הלוג ושיעורין הלכה למשה מסיני וכו' ע"כ, וכן כתב בפירוש הרע"ב שם, ועי' בש"ס (שם דנ"ז), וכן חמשה שיעורין טפח

השלמות

לדעת רש"י, בע"כ דס"ל כמ"ש דשפ"ה הוי רק דרבנן. ותקשה לי קושיות ר"מ והוכיח דהם ס"ל כפירוש הראב"ה ולא כרש"י.

ומ"ש ר"מ מהחכם צבי בסימן מ' מוכח מסוף דבריו דשפ"ה הוי מן התורה, הנה למה לא ראה תחילת דבריו שכתב דהר"ש [עיין פ"ו מ"ה] ס"ל דמה דבעינן כשפ"ה הוי רק לקדשים ולא לחולין, ובודאי מן התורה אין לחלק בין חולין לקדשים, בע"כ דס"ל דהוי רק מעלה דרבנן. ואדרכא ממקום שרוצה ר"מ לדחות דברי משם ראייה לדברי וכמעט אני אומר ברוך ה' שהנחני בדרך אמת כזה.

והנה בסוף תשובתו רצה לדחות דברי במ"ש דב' ענינים יש בפסול מקוה והוא דחה זה, והנה בדבריו יש ראייה לדברינו. והנה בעיקר ראייתי מלשון הטור [צו, א] שכתב כפל לשון דבעינן נקוין ועומדין, וכן לשון כל הפוסקים דייקו בלשונם בכפל דקוין וקיימו. וגם מ"ש ר"מ דזה הוי רק דרוש וקבל שכר, דאיך אפשר שלא יהיו זוחלין אם יוצאים לחוץ. אומר אני וכי לא ראה מימיו נהר שמתפשטין מימיו מן הגומא ומתרחב לחוץ, ומ"מ אינו זוחל רק עומד במקום אחד. ואומר אני דבאמת בכלל אשבורן הוי כולל ב' כוונות יחד, היינו שלא יהיו זוחלין רק עומדין ולא נדים ונעים, וגם שיהיה בתוך הגומא ולא מתפשטין חוץ לגומא דאז אפילו בעומדין פסול, ובחסר אחד מהני או מהני לא נקרא אשבורן, כי אשבורן תרתי משמע שיהיה נקוין וגם עומדין, ובודאי דעת הט"ז בהלכות נט"י [סי' קנט ס"ק כ] עיקר דלטבילה לא מהני רק בתוך הגומא, ולא כמג"א [סי' קס ס"ק טו] שם. וכבר כתב ר"מ בעצמו דדברי המרדכי ריש מקוואות [סי' תשמד] מורה כדעתי, וכן לשון הרא"ש בנדרים [בפרושו מ, א], וא"כ יפה כתבתי ראייה ממה שלא פסלו בשוקת יהוא [פ"ד מ"ה] רק זה שאין בו כשיעור, ולמה לא פסלו גם הכשירה מכח זוחלין. ואין לומר כמ"ש ר"מ דבשעת טבילה לא היו זוחלין, דסוף סוף עכ"פ הרי המים יוצאין חוץ לגומא ולא הוי נקוין, ונהי דלא נפסלו מכח זוחלין יפסלו מכח דאין נקוין בגומא. ולדעת הסוברים שפוסלין בזוחלין אפילו יש מ' סאה חוץ הם, מכח דסוף סוף אינו טובל רק בזוחלין, א"כ ה"נ יפסל דטובל באלו שמתפשטין חוץ לגומא.

ומ"ש ר"מ דמהני המחיצה שהנקב בו, צ"ב, דהוי בולטין ויוצאין המים תוך הנקב ויוצאין דרך הדופן, א"כ אין להמים מחיצה להחשב בתוך הגומא. רק זה יפה כתב שהמחיצה של המקוה השניה מחשבין כאלו היה בתוך הגומא. והנה זה הדבר אשר דברתי כי זה הוי ראייתי, כיון דהוי עירוב מקוואות נחשב המחיצה המפסקת

בע"כ מה דס"ל להפוסקים דבמעין בעינן מן התורה מ' סאה, היינו במקום דלא שייך חלחול, א"כ שפיר כתבנו דהיכי דשייך חלחול י"ל אף פחות מכשפ"ה מהני מן התורה. ולדברי הראב"ה בע"כ כוונת הש"ס, דודאי מכל העולם אף רחוק כמה לא שייך לומר תלחולי מחלחל, רק ראיות רבא הוי ממעיינות הקרובים זה לזה ואין בכל אחד מ' סאה למה יופסלו נימא בזה תלחולי מחלחל, בע"כ דלא מהני חלחול בדליכא כי אם שיעור השלם. ומזה הוכיחו התוספות דבמעין היכי דאינו סמוך לנהר גדול דיש בו מ' סאה אז פסול מן התורה. והוכחתם הוי רק דמצד עצמו אינו כשר בלי מ' סאה, ונ"מ היכי דאינו סמוך לנהר גדול, אבל היכי דסמוך לנהר גדול ושייך ארעא תלחולי מחלחל מהני בזה, וזה מוכרח לדעת ראב"ה. א"כ י"ל מה"ת היה כשר בזה אף בלי מ"ס רק מדרבנן בעינן כשפ"ה.

ולפ"ו אדרבא יהיה ראייה לדברינו, ויתיישב בזה קושיות החכם צבי סימן מ' למה פסק הש"ע כראב"ה כיון דרש"י חולק עליו. ולפמ"ש א"ש דהתוספות וכל הפוסקים דס"ל דבמעין בעינן מ"ס מה"ת, הם בע"כ ס"ל כראב"ה דאל"כ תקשה קושיות ר"מ למה נבעי מ' סאה מן התורה, נהי דאין הנקבים מצטרפין, הרי מן התורה לא בעינן כשפ"ה, ובע"כ דהם מפרשי כראב"ה דלא שייך תלחולי מחלחל רק בסמוך ולא מרחוק. ודוקא היכי דגם שפ"ה לא מהני, אבל בסמוך לנהר גדול מהני באמת. וא"כ כל הני פוסקים מפרשים דלא כרש"י, וממילא גם הני דמכשרי במעין מן התורה בלי מ' סאה, בע"כ ס"ל כראב"ה, דאל"כ למה לא זכרו עוד טעם ההכשר מכח תלחולי מחלחל, וגם הפוסקים שכתבו דראיות התוספות מוכרחין, למה לא הכשירו [שם] מכח תלחולי מחלחל ואף דאין הנקבים מצטרפין הרי מן התורה לא בעינן כשפ"ה, בע"כ דס"ל כראב"ה וא"כ הוי דעת רש"י יחידאי לכך לא חששו לדעתו.

ומרש"י עצמו נמי אין ראייה דבעינן כשפ"ה מן התורה, ד"ל דהוא ס"ל באמת דמעין די בכ"ש מן התורה, רק מדרבנן בעינן מ' סאה. וגם ממה שלא הקשה החכם צבי מכל הני פוסקים דס"ל דמעין מן התורה בעינן מ' סאה, ולמה לא הקשה מהם על הראב"ה כקושיות ר"מ. וכן הבי"י נהי דלא הביא דברי רש"י, הרי כל הני פוסקים הביא בדבריו ולמה לא כתב שהם חולקים על פירוש הראב"ה, בע"כ כמ"ש ד"ל דשפ"ה הוי רק דרבנן והם מיירי רק היכי דלא שייך תלחולי מחלחל. והנה לא די שלא הוי ראיות ר"מ לסתור דברי, רק אדרבא יש ראייה לדברינו ממה שלא חשש הש"ע

חציצין ומחיצין שהן הלכה למשה מסיני, דשיעור קצבה לכל דבר ניתן למשה בעל פה, וכן ההיא דבת שלש ביאתה ביאה פחות מכן לא, וכן בן ט' ביאתו ביאה לא פחות, וכן סריס שהוא קטן עד כ' שנה, ומאז הוא גדול אם נולדו בו סימני סריס, ואם לא נולדו בו סימני סריס הוא קטן עד ל"ו שנה, כל אלו הלכה למשה מסיני הן ע"כ.

צרעת). וכן שיעור שהיית כדי אכילת פרס לענין צירוף אכילת כל האיטורין לכתר ולמלקות הוא הלכה למשה מסיני כמבואר ברש"י (פסחים דמ"ד).

ועוד כמה וכמה שיעורי תורה עצמו מספר, וז"ל הרא"ש (בתשובה ריש כלל טז) ששאלת מאין לנו דבן י"ג שנה ויום אחד הוא בר עונשין אבל פחות מכן לא, דע כי הלכה למשה מסיני הוא והוא בכלל שיעורין

השלמות

והנה נשמט עוד לדחות ראייתו מלשון [הרמב"ם פ"ח ה"ח] וש"ע [סעי' ס] ממ"ש שאין הנוחלין מערבין אא"כ עמרו. וראיה זו אינו מכיר כל עיקר, דודאי בעמרו כיון דהוי עירוב מקוואות אין פוסל בהם גם התפשטותם לחוץ, כיון דחוזרין ונכנסין לתוך המקוה הוי חד מקוה, אבל אם אין מחוברין למקוה רק לחוץ פסולין אפילו עומדין, אם מתפשטין חוץ לגומא וז"פ.

וכעת נפנה לפלפולו בדברי רש"י בקדושין [עט, א ד"ה על גבין] ונדה, [ב, ב, ד"ה טהרות] למה נקט כלים, הרי לכלים די ברביעית מן התורה וכו'. וכתבתי די"ל דשאני בזה דהוי תרתי לריעותא. ועל זה תמה דהרי במשנה זו מקוה שנמדד [מקוואות פ"ב מ"ב] מסיים על זה בד"א בטומאה חמורה אבל בטומאה קלה טהור הרי בתרתי לריעותא נמי טהור בטומאה קלה עכ"ר. הנה ודאי מסיפא דטומאה קלה לא קשה מידי בלא"ה על רש"י, די"ל דשאני בין אם תחלת הטומאה הוי רק מדרבנן בזה הקילו, אבל אם תחילת הטומאה הוי מן התורה, רק דמין התורה טבל והוי הדרבנן רק בענין הרצאתו מטומאה, בזה י"ל דהוי ספיקן לחומרא. רק דמ"מ הוי קשה, כיון דסוף סוף מן התורה טהור רק מדרבנן טמא והוי ספק דרבנן, על זה כתבתי שפיר. לחלק בין תדא ריעותא לתרתי לריעותא דזה הוי כודאי ואף בדרבנן לחומרא. ואף דבטומאה קלה גם בזה הקילו, היינו בתחלת דרבנן לא רק אם טמא מן התורה רק ההכשר הוי מן התורה ופסול דרבנן.

מיהו מ"ש דלמא מיירי רש"י בטומאה חמורה, בזה יפה כתב דהוי אגב שיטפיה דבע"כ מיירי בטומאה חמורה, שכן מפורש במשנה שם פ"ב דמקוואות [מ"ב], אף גוף דברינו נכונים דמסיפא לק"מ, דיש לחלק בין אם גוף הטומאה היא קלה ובין אם גוף הטומאה היא חמורה רק מצד אחר בא לו שהוא דרבנן מצד המכשיר, רק יש להקשות דסוף סוף הוי ספק דרבנן ולהקל, ובוה יפה כתבתי די"ל דתרתי לריעותא הוי כודאי. וזל"ת זה אין פנאי להאריך יותר, כי אי אפשר לי לעמוד על ענין אחד. ויאמין לי כי בכל תשובה לא יהיה כיום תמים עם מלאכת הכתיבה, וביני ביני היו ענינים מפסיקין ג"כ. רק בו יתברך בטחתי להעמידני על דבר אמת, כאשר נפשי אותה ויעש כן ה'. דברי ידיו.

כמאן דליתא והוי כאלו היה מקוה אחת. וא"כ אם מהני זה להחשיבו אשבורן לענין ההחשב נקוין בגומא, מהני נמי להחשב עומדין ולא זוחלין, ותירוץ ר"מ הוא עצמו ראייתי וכוונתי.

ומ"ש ראייה מלשון הש"ע [סעי' סו] מקוה שמימי מתפשטין וכו', י"ל דשם הכוונה במקוה בתוך גומא רק שהגומא רחב הרבה, וכותלי הבור רחוקים זה מזה עד שהמים נמוכין אבל מ"מ הוא בתוך גומא. וכן מפורש בב"י [ק"ב, א] בלשון הר"ש [פ"ז מ"ז] בזה מפורש כן להדיא, ואני אוהב לקצר במה שאין בו חדוש. וגם פסול זוחלין הוא כדברינו, שאם דרכן לזחול אף שעתה אינו זוחל המה פסולין. ומ"ש ראייה מלשון הפוסקים דבעינן שלא יהיו זוחלין בשעת טבילה, י"ל דודאי תרתי בעינן שלא יהיו זוחלין בשעת טבילה אף שאין זוחלין מתחלה, וה"ה להיפוך אם דרכן לזחול אף דעתה אינו זוחל נמי פסולין. וזה החילוק בין דין נקוין לדין עומדין. דבדין עומדין לאפוקי זוחלין היינו אפילו אם עתה אינן זוחלין רק דרכן לזחול נמי פסולין. אבל לענין שיהיו נקוין זה תלוי בשעת טבילה, דאם בשעת טבילה הם בתוך גומא סגי בכך, אף דבשעה אחרת הם מתפשטין לחוץ רק שאינו דרך זחילה ואין דרכם בכך כשירה. אבל אם בשעת טבילה הם מופשטין בחוץ, אף שלא דרך זחילה פסולין מכה דאין נקוין בגומא.

ומ"ש לחלק דאם ע"י כלים מנעם מלזחול דכשרים דשאני ע"י מעשה חדש, זה חילוק ברור ונכון הוא, אשר כל משכיל יבין זה, דודאי מעשה שאני דמעשה מוציא מיד מעשה. והוי אם יהיה נשאר כן תמיד לא יהיו נזחלין בשום פעם, וכודאי זוחלין שעשאן אשבורן כשרים. ואני לא אמרתי רק בזוחלין שדרכן לזחול, ואם כי עתה אינן זוחלין סופן לזחול, בזה אני פוסל. ובאם ע"י מעשה מנעם מלזחול הרי אם יהיה נשאר כן לעולם לא יזחלו לכך כשרים. ואם את"כ נטל הכלים פנים חדשות באו לכאן, ולזה הדבר ברור כמ"ש בעזה"י. ומ"ש ר"מ בסוף דבריו שלענין יתר דברינו יעיין במדרכי ריש נדה ויראה שדברי תמוהין, עיינתי שם ואין בו רמז רמיזה תמיה עלי. והנה לפי דעתי פרקתי מעלי בעזה"י כל תלונותיו, ואם אפשר כי נשמט דבר אחד בהחפזי הוא ממה שראיתי שאין בו צורך להזכירו, ותפשתי רק העיקר.

אך אחר שהשגנו עליו מדברי הרמב"ם רוצה לדחוק להוציא דברי הרמב"ם מפשטן, וכל הרוואה יראה שפירושו אינו אמת.

חדא, שהרמב"ם התחיל בדין זה כמה הוא שיעור הנקב שהוא כשופרת הנוד כו', ועל זה סובב והולך כל דבריו בדין זה, ובנדאי על שיעור זה כיון בכל מה שכתב בהלכה זאת. ועוד דא"כ, מה זה שסיים ספק שיעורו להחמיר, ולדברי כת"ה גם כן קאי על ספק שיעור מ' סאה, והא לא מיירי בזה רק בספק אם יש בנקב כשופרת הנוד, ולדברי כת"ה צריך לדחוק שפירושו הוא דכיון שיש ספק אם יש כשופרת הנוד א"כ ספק הוא אם יש מ' סאה במקום הזה ע"י עירוב, ומי דוחק אותנו לקבל הדוחק הגדול הלזה, בכדי להעמיד דברי כת"ה. בפרט שבר מן דין, יש לנו ראיות ברורות בעיקר הדין ששיעור שופרת הנוד הוא מן התורה כאשר יבואר לקמן.

ועתה נדבר מהראיה שהבאתי מדברי הרמב"ם והמשנה עצמה (פ"ו דמקוואות) דקתני ספק אם יש כשופרת הנוד פסול, ואם שיעור שופרת הנוד הוא רק מדרבנן אמאי פסול מספק, הא הוי ספיקא דרבנן. ומה שכתב מעכת"ה במכתבו השלישי משום חזקת טומאה, ואף דהת"ק סובר דבטומאה קלה אולינן בספיקא להקל אף במקום חזקת טומאה, שאני הכא דמשום דעיקרו מן התורה על כן לכולי עלמא ספיקא להחמיר במקום חזקת טומאה עכ"ד.

ובאמת זה אינו, דאם זה מקרי עיקרו דאורייתא להחמיר מספק, משום שעיקר הטבילה מן התורה, א"כ למה מקלינן בספק מים שאובים למקוה מטעמא דהוי ספיקא דרבנן, הא גם עיקרו דאורייתא הוא לפי זה, דהא עיקר הטבילה מן התורה הוא, ומה לי שטבל במקוה שספק אם הוא פסול מדרבנן משום שאובים, או שטבל במקוה שספק אם הוא פסול מדרבנן משום שאין בו עירוב כשופרת הנוד, דהא תרווייהו דרבנן הם לפי דברי מעכת"ה. ואם נאמר דבספק מים שאובים יש טעם אחר להקל, על פי מה שכתב בתשובת גודע ביהודה (מ"ק חיו"ד סי' סה) משום דבזה אין לצרף חזקת הטמא להחמיר, משום דאפשר לדון על המקוה עצמו דגם כן

ו"ל מהרי"ל בתשובה (סי' נא) מ"ש מ"ר ונ"ל דאין נקרא גדול עד י"ג שנה, ודאי סמך יש מז"ו יצרתי גו', אין סומכין על זה דאסמכתא מדברי קבלה היא, עוד שמעתי סמך מכדי רשעתו כו', וגם על זה אין סומכין כו', אלא העיקר מכח הלכתא כמו כל השיעורין דהלכתא נינהו, וכן בן ט' לביאה, ובן י"ב לנדרים, וי"ג לעונשין, ועשרים לשערות, ול"ו דהוי רוב שנותיו לסריסות, ובאשה בת ג', ובת י"א, ובת י"ב, כל הני הילכתא נינהו ככל שיעורין דאורייתא וכו' עכ"ל. וכן מבואר בש"ס (נדה מה, א) אמרו ליה כשם שכל התורה הלכה למשה מסיני כן פחותה מבת שלש שנים כשרה לכהונה הלכה למשה מסיני. על כרחך כוונת הש"ס הוא שכשם שכל שיעורי תורה הם הלכה למשה מסיני, כך שיעור זה דעד שלשה שנים אין ביאתה ביאה גם כן הלכה למשה מסיני כמו כל שיעורי תורה, וע"י בפירוש המשנה להרמב"ם שם.

וא"כ לדברי כת"ה אשר קושיה זו מצאה חן בעיניו, תיקשי על הש"ס למה לא משני דמה שאמר רב שיעורין הלכה למשה מסיני, על אלו שיעורין נאמר, ושוב לא יועיל במה שנאמר דשיעור שופרת הנוד הוא מדרבנן היפך האמת. אבל באמת קושיה זו אינה קושיה כל עיקר, שהש"ס האמת משני, דאף אלו השיעורין הנרמזים בפסוק דארץ חטה הם רק מדרבנן כדפריך הש"ס שם, ותסברא שיעורין מי כתיבי, כמו שפירש רש"י (שם בסוכה). ואחר שאין לו לכת"ה ראיה, פשיטא שאין לנו לחדש מבחוק, לומר דשיעור שופרת הנוד הוא רק מדרבנן, והאמת הוא שהוא הלכה למשה מסיני, כמו שאר שיעורי תורה, וכמפורש בדברי הרמב"ם (פ"ח ממקוואות ה"ה) שהבאתי במכתבי.

ומה שדחק כת"ה לפרש בדברי הרמב"ם שמה שכתב הרמב"ם וז"ל ספק יש בנקב כשופרת הנוד כו' אין מצטרפין, מפני שעיקר הטבילה מן התורה, וכל שעיקרו מן התורה אף על פי ששיעורו הלכה, ספק שיעורו להחמיר ע"כ. ודחק כת"ה לומר שכוונתו על שיעור ארבעים סאה שהוא הלכה למשה מסיני. ע"כ. ובאמת אני אומר שאם היה כת"ה נזכר מדברי הרמב"ם אלו קודם כתיבתו, לא היה מוציא דברי הרמב"ם מפשטן,

ויעוי"ש בנודע ביהודה (סי' הנ"ל), ואף אם נאמר דהתוס' סבירא להו דחזקת הטהרות מועילים לנגד נגד חזקת הטמא של הטובל, כמו שנראה שזהו שיטתם (בעירובין שם ובנדה די"ח) ואכמ"ל, מ"מ עכ"פ ראייה מוכרחת אין כאן, בפרט שגם שאר הקדמונים כתבו ראייה זו, ומוכח גם כן מזה דבכהאי גונא לא מקרי דרבנן שיש לו עיקר מן התורה להחמיר, ואכמ"ל עוד.

והישוב השני שכתב כת"ה, דמשום הכי פסול אם יש ספק אם הוא כשפופרת הנוד, דאף שהוא רק מדרבנן, מ"מ יש שני חזקות להחמיר, חזקת הטמא וגם חזקת פסול של המקוה קודם שנחבר להכשיר, ומספק אתה בא להכשירו על ידי החיבור, וכיון שיש שני חזקות להחמיר מחמירין אף בדרבנן. והנה מגוף הדין אם להחמיר בספק דרבנן כשיש שני חזקות להחמיר, אין לי הכרעה, דלפי תירוץ הראשון שבתוס' (עירובין לה, ב. ריש ד"ה ספק לא טבל) יש ראייה להיפך מדברי כת"ה, דהא כתבו דבטבל מטומאה קלה, אף שיש ספק ספיקא להחמיר אפילו הכי טהור לת"ק, והרי כתבו הראשונים דספק ספיקא עדיף מחזקה הרי מבואר דאף שיש שם חזקת טומאה, דהא ר' יוסי מטמא מהאי טעמא ואפילו הכי סבירא ליה לת"ק דטהור אף שיש חזקת טומאה וגם ספק ספיקא להחמיר, וא"כ מכל שכן כשיש שני חזקות להחמיר. L

אלא שלתירוץ ריצב"א (שם) דאו או קתני, י"ל להחמיר ביש ספק ספיקא להחמיר אף בדרבנן. וכבר העיר בזה המשנה למלך בכמה מקומות, ודברי הנודע ביהודה (מה"ת חיו"ד סי' סד) מה שכתב בענין זה תמוה מאד, ואכמ"ל. אבל אף אם נאמר להחמיר בדרבנן כשיש שני חזקות להחמיר, מ"מ תירוץ כת"ה תמוה מאד, דמי הגיד לו לכת"ה שהעירוב נעשה כשהיה המקוה כבר בחזקת פסול, הלא במשנה ורמב"ם סתמא קתני, ספק אם יש כשפופרת הנוד פסול. ומשמע אף שהיה הנקב מקודם, והתהוות המקוואות והעירוב היה בפעם אחת ואפילו הכי פסול מספק, ולדברי כת"ה כשר בזה, וישתקע הדבר.

וחוץ מזה דברי כת"ה בזה תמוהים, דאי הטעם דפסול מספק הוא משום שיש שני חזקות להחמיר ומשום הכי פסול משום דהוה ליה כודאי, א"כ למה נקטו

הוי ספיקא דרבנן בלי שמצטרפין לדון על הטמא, וכשאנו דנין על המקוה אין כאן חזקת טומאה, ועיין במשנה למלך (סוף הלכות מקוואות), ובספר סדרי טהרה (סוף סי' קצט), ועיין מה שאכתוב לקמן.

א"כ בלאו הכי נסתרו דברי כת"ה, דהא בספק אם יש כשפופרת הנוד גם כן אין אנו צריכין לדון על הטמא, דהא כשאנו דנין על המקוה עצמה גם כן אינו רק ספק דרבנן לפי דברי כת"ה, ושוב אין כאן חזקת טומאה, ואמאי פסול בספק אם יש כשפופרת הנוד, וממה נפשך מוכח ומוכרח דשיעור שפופרת הנוד הוא הלכה למשה מסיני, ומשום הכי פסול מספק, דכיון דעיקר הטבילה מן התורה. והשיעור מהלכה למשה מסיני, ספק שיעורו להחמיר אף בלא חזקה. ויעוין באחרונים (יו"ד סי' רצד), ובתשובת מהרשד"ם (חיו"ד סי' קצא), ובפרי מגדים (בפתיחה להלכות טריפות).

ועוד נלע"ד להביא ראייה דבכהאי גונא לא מקרי דרבנן שיש לו עיקר מן התורה, להחמיר עבור זה מספק משום חזקת טומאה. דהא התוס' (ב"ב סו, ב. בד"ה מכלל) הביאו ראייה דכולו שאוב מן התורה מדתניא שני מקוואות אחד שאוב ואחד כשר וטבל באחד מהם מטומאה חמורה ועשה טהרות הרי הן תלויות ומדלא מטהרין מספק אלמא כולו שאוב פסול מן התורה, וכן הר"ש (פ"ב דמקוואות) הביא ראייה זו, ואם נאמר דזה מקרי עיקרון מן התורה כיון שעיקר הטבילה מן התורה הוא, א"כ מה זו ראייה, דלמא לעולם אף כולו שאוב מדרבנן, והא דטמא, משום דהוי עיקרו דאורייתא ומשום הכי טמא מספק מחמת חזקת טומאה של הטובל. ובכאן אין לומר חילוק הנודע ביהודה (הנ"ל), דהא כאן לא נולד הספק במקוה רק בהטמא, שאינו ידוע באיזה מקוה טבל.

ואין לומר דכאן יש נגד חזקת הטמא חזקת הטהרות שעשה, זה אינו דכיון שהטמא נשאר טמא משום חזקתו, א"כ חזקת הטהרות אין מועילים כלום, כיון שודאי עסק בהם האדם ובהם לא נולד הספק. וכבר דברו בזה הקדמונים (נדה דף יח ובערובין דל"ה), ובספר סדרי טהרה (שם) האריך בזה בשם הרא"מ, וראיה דהא ר' יוסי דמטמא בטומאה קלה, אף הטהרות שעשה מטמא, דהא קאי את"ק. וטעמא דר' יוסי משום חזקת טומאה,

וותר הבעל לאכול
 אשתו נדה ממה
 מותר כי הנה מה
 ה שעשתה להנאתה
 אבל מה דלעסה רק
 דרך חיבה ומותר :
 ויש לה וסת קבוע
 עת וסתה בכל פעם
 או לקטנים מוצאת
 דם ממש וכאשר
 מביאין אותה קרוב
 חוק עצמה או אינה
 י אינה מוצאת דם
 מו חצי שנה שיש
 בשעת הטלת מ"ר
 המהרי"ו המבואר
 וע"ז שואל ר"מ
 י רק ביש לה כאב
 כאב לפענ"ד אף
 אם רואה כפשוטו
 רק כשדוחקת עצמה
 זה ביותר בל"א לא
 יחק ביותר גורמת
 רואה זה הוי רק
 קפצה לא הוחזקה
 מהרי"ו לא היתה
 לכ"ע בלי הרגשת

שגורו חז"ל דבגדי
 מקבלים כתמים אם
 ראה לבן אינו בכלל
 שאר מינים ולא
 א או ירוק בטבע
 ק בטבע רק בע"כ
 ינו בגד צבוע :
 זכתם על בשרה
 מ דבעינן כגריס
 כגריס ועוד אם הוי
 נ"ד ודאי אם שניהם
 מצטרפין אבל אחד
 וכן בטיפין זה על
 נמי מצטרף ובענין
 י יותר מכגריס אף
 במקום

במקום דשכיחי פשפשיין אין לתלות בהם :
 *סי' רל"א. בסי' קצ"ז סעיף ג' וכו' מפני סרך
 בתה. הנה דעת הש"ך דאף
 דאין לה בתנאי לא פלוג אבל לפענ"ד להמעין
 זה בירושלמי מוכח להיפוך וז"ל הירושלמי במס'
 מגלה בפ"ב הלכה ה' וז"ל נדה שעובר זמנה
 שובלת בין ביום בין בלילה תמן אמרו אפי'
 עובר זמנו לא מפני חמותה מפני חמותה מפני
 כלתה עכ"ל והק"ע לא פירש בו דבר ולדעתי
 צריך להג"י וכך צ"ל אפי' עובר זמנה לא מפני
 חמותה חמותה מפני כלתה והכונה דכלתה
 אסורה לטבול ביום מפני חמותה וחמותה אסורה
 לטבול ביום מפני כלתה וא"כ מוכח מזה דלא
 אמרינן בזה לא פלוג דא"כ למ"ל תרתי טעמי
 ובע"כ הכונה דביש לה חמותה אסורה לטבול
 מפני חמותה ובאין לה חמותה אסורה לטבול
 מפני כלתה ומוכח הא בלא הא ולא הא מותרת
 וראיתי בק"ע שציין לעיין בפ' במה מדליקין
 והנה ראיתי שם שהסכים שם דעת הירושלמי
 לדעת הש"ך והוא שלא כדת דאף דשם נאמר
 בקיצור מפני חמותה ומפני כלתה מ"מ מוכח
 דלא כהש"ך דא"כ למ"ל תרווייהו חמותה וכלתה
 ובחד סגי ובע"כ דלא אמרינן בזה לא פלוג
 רק אם יש לה חמותה אסורה מפני חמותה ואם
 אין לה חמותה אסורה מפני כלתה הא לא זה
 ולא זה מותרת וכיון דלא מצינו בשי"ס דילן להיפוך
 קי"ל כהירושלמי בפרט במלת' דרבנן וצ"ע למעשה:
 *סי' רל"ב. שא' ג' בנדון שאיבת המקוה ע"י מרה
 לטבול הימנה האבנים ותש
 לחשש שאובין. הנה אין בזה חשש שאובין כיון
 דאינו עשוי לקבלה ואינו דומה לכלי אבנים דתיתי
 בעינן שיהי' שמו כלי גם שיהי' עשוי לקבלה אבל
 באינו עשוי לקבלה אף שמקבלת טומאה אין בו
 חשש שאובין ומה דבעינן הווייתו ע"י טהרה
 היינו אם הני מ' סאה לא נעשו ע"י טהרה אבל
 אם המ' סאה הוי ע"י טהרה אף דנתערב מים
 ע"י ד"א לא נפסלו רק מכה שאובין אם באו לשם
 קודם גשלים המ' סאה אך זה דוקא מכלי העשוי
 לקבלה ופשוטי כלי עץ או ברזל לא נתשב עשוי
 לקבלה לכך אין בזה בית מיוחד שאובין :
 *סי' רל"ג. הנה בספרי מי נדה בק"א
 (וכן בספרי שבעה עינים
 וכן בספר שיורי טהרה) כתבתי דבחלוקת המקוה

לבי' לא שייך דין זוחלין עיי"ש מה שבארתי
 דברי והנה זה שלח לי המחבר לוי"ש את ספרו
 והצאתי בו דרך רא"י בעלמא וראיתי בו בסי'
 ר"א ס"ק צ"ד שחולק על דברינו ותמה אני
 איך מלאו לבו לומר שהוא חולק על זה הרי
 ראה שמעשה זו היתה פ"ק בחיים חיותם של
 הגאון האמתי מו"ה ארי' יהודא ליב תאומים
 אבד"ק מח"ס גור ארי' יהודא וספר יעלת חן
 ובחיי הגאון האמתי מו"ה אפרים זלמן מרגליות
 זל"ה"ה וכמה ת"ח גדולים וכולם הסכימו בפשיטות
 להכשיר והיתה כן תמיד וטבלו כמה וכמה נשים
 ואיך יהין לחלוק על זה וגם עשה ט"ס ברמ"א
 והבל יפצה פיהו בעוה"י :
 *סי' רל"ד. שא' בנדון המקוה שעשו אנשי קה'
 שהמשיכו המים ע"י צינור מהמקו'
 הגדולה שהיא מעיין הנובע אך יען כי היא בעומק
 מאד התרתי להם שיהי' שיעור בהמעין לשום
 בתוכה שאובין הרבה עד שיגיעו המים להצינור
 לייך להמקוה אם ישער כי יצטרפו לשום בתוכה
 שאובין יותר ממה שהי' בתחלה לית לן בה
 כיון דאיכא שיעור ומטהרין את השאובין. הנה
 היטב אשר דיבר והוא כשר לעשות כך וליתר שאת
 יצוה לסתום פי הצינור כשיחננו לתוכה השאובין כדי
 כשיתמלאו השאובין יקחו מקל גדול להתערב המים
 לערבו מלמטה למעלה ומלמעלה למטה כדי
 שיתערבו היטב ואח"כ יפתחו הצינור לקלח
 להמקוה קטנה ואו עדיף טפי :
 *סי' רל"ה. שא' בנדון המקוה שצויה ר"מ
 שלא יטבלו הנשים בנהר בליל
 שבת יפה עשה וטעמיו נכונים כי חשש לדעת הפוסקי'
 שהביא הש"ך ביו"ד סי' ר"א דאין לטבול בנהר
 שאינו במקום זחילתו תמיד ובנהר שלהם א"א לעמוד
 עליו גם חשש כיון דמנהגנו לעמוד אשה ע"ג
 בשעת טבילה שתראה שטובלת יפה ובנהר בליל
 שבת ליכא נר ולא תוכל לראות ואני מוסיף דאף
 דבדורות הראשונים לא הי' נוהגין לעמוד ע"ג היינו
 רק במקוה דליכא ביעתותא אבל בנהר דהוי
 ביעתותא מדינא הי' צריך לעמוד ע"ג לראות אם
 טובלת כראוי דמכת חשש ביעתותא לא תטבול היטב
 לכך מדינא צריך לעמוד ע"ג ולראות ובשבת
 א"א ולכך יפה הורה :
 *סי' רל"ו. מה ששאל במקוה שנשתנה מראה
 והמשיכו עלי' מי מעיין ואח"כ
 נפסס

תורה ל אמת קולור זלמן

שאלות ותשובות יו"ד סימן עד עה דברי יואל רמא

ודאי אינו, ועי' בתשו' ל"ל (סי' קס"ג אות ו') שכי
לעשות מקוה בקיץ על ידי קרח ואחר כך בחורף
יוליאוי כל המים ויעילו שלג באשר בזמן הכיחור פשוט
לדעת הרמב"ם, הרי שאם להתחלה לעשות מקוה
בקיץ בקרח מה שאחר כך בחורף יוליאוי כל המים
ישן שאז אפשר לעשות מתוקן יותר לכל הדעות
ולא עלה על דעתו לחוש ללעז על הטבילה ועל ההוראה
הקדומה אף שעשין מטעם רצה להאיח כל המים
שעבדו בו מקודם, וגם זה נראה מטעם הניל דבמה
שנעשה באקראי עיי' איה סוזה אין מקום לחשב הולאה
לנו.

ובן במקו' זו שלא נודע כלל מצטן מי ילאו הדברים
וימי יודע מנחת אחת סיבה שנעשה בן באקראי
וצפרע שבמדינה זו מאוי עוצה במקוואות וכל ענייני
הכשרות שנעשים כמה דברים עפ"י דעת הב"ע ונעלם
מעניי הרבנים בו לא ימסר צדק ההשגחה כראוי
שיבי' הכל כרצונם וצודאוי דהמתקן ומרבה בתיקונים
אין מקוה למנוע ממשש הולאה לעז, ובג"ד גם בל"ה
אין לחוש ללעז מדינה כאשר באצתי, וצפרע צעת
שעושים גם תיקונים אחרים מבוחר בש"ך סי' ק"ה
סי' מ"ה צעם מבר"ם מלובלין דאף במקום שודאי אין
לשנות המנהג שלא להוליא לעז מימי צעת שמחקים
איה מקו' או צונים חדשה לריך להקנה שמהי' כשרה
להיצה דכולי עלמא עכ"ל, הרי שכולל שני דברים צעת
שמחקים או צונים חדשה וגם צעת שעשין אחת
תיקונים הוי צונים חדשה שאין לחוש ללעז אף בדבר
שהי' מנהג קבוע והי' לריך לחוש ללעז ומכש"כ צ"ד
שבל"ה אין לחוש ללעז וגם עושין כמה תיקונים אחרים
צננין וסתירה שודאי לריך לתקן כניל מעיקר הדין
והאלפנטי"ד גהצתי.

ובאני ידמו דושתיה צאה"ר

בק' יואל מיימלבוים

סימן עה

7 ← צ"ה, ג' וישלח תשי"ג

שלו' וכמ"ם אל כבוד ידידי הח"ג החסיד
המפורא יו"ש כש"ת מוה"ר חנני' יומ"ל
ד"יימ"ש שלימ"א הרב אב"ד מהעלמיץ זכעת
בקליוולאנד יצ"ו.

א

הנה כוונתו פשוטה דמקוה למקוה שנתחברו באופן
דמועיל בהשקה הוי מקוה אחת שנזרעו ז"ל ולכן
אינו מזיק שם הזחילה כמו שאינו מזיק הזחילה במקו'
אחת ממקום למקום כדמתניתיין (מקוואות פ"ז מ"ז)
היה מעליך ומציא צמים כיון שעבר עלי' בגל עבודה,
זכמו בן אלו השני מקוואות שנתחברו כדין הוי ג"כ מקוה
אחת, הגם שצודאי אין החמלין מערבין ובשעה שהוא
זוחל אינו מועיל השקה כלל וליה חיבור ולריך להשגיח צעת
שמשיקין מקוה למקוה שאח"כ יותו המים מזחילתן וצעת
שהמים שקטים צלי שום זחילה אז נעשה בהשקה ודינו
כמקו' א', ואז אינו מזיק מה שצעת הטבילה שנגזבה
המים זוחלין מזה לזה כדין שכבר נעשה מקו' א' צעת
שהוי שקטים הו הוי הזחילה אח"כ כזוחל במקוה אחת
ממקום למקום, אבל אי הוי קטפרם ואינו חיבור לא הוי
מקוה אחת וממילא דהוי זוחלין כשזוחל שם, זה כוונת
דבריו חיים זל"ה.

ובמעתה כדין בכל מקום שריך עירוב מקוואות שאם
לא הוי קטפרם והוי השקה מעליא אינו מזיק
גם הזחלין, אבל כל היכא דיש לו דין קטפרם בל"ה
המקוה פסולה שאין לה השקה כראוי, ויוסף לזה שהוא
פסול גם מטעם זחילה. וזהה לא הצנתי יפה. ממתכבו
צוור המקוה שלכם, אך לפי ראות העין אינו מסתפק-אם
אין לו דין קטפרם, והדי"ה צח"צ סימן ל"ז החמור גם
בשליצות משום קטפרם, זהה אינו מוצן דהרי כחצ בעלמו
צוימן פ"ה דהיכא דהוי סמוכים ממש הוי כפחסתו
ללוחיתו ולא הוי קטפרם אלא כשהם רחוקים (עין
להלן סימן פ' אות ז'), אבל במקוה שלכם שהם רחוקים
וכפי ראותי צהצויר שכתב יש גם שיפוע צהצוורות
יש לחוש לקטפרם, ולמה לא חטשו המקוואות סמוכין
זו לזו וציושר שיביה השקה יפה צלי שום חשש
כמו שהי' עושין בכל המקוואות וצזה תלאו מכל החששות.

ב

ובמ"ש אם לעשות נקב לציאת הסעים להמקוה שם
חשש אם לא יוצו המים לחון דרך הנקב, כנה זה

ברב"ש ל' יואל מיימלבוים זצ"ל

מרדכי גיפטער

ישיבת טעלז

קליוולאנד, אהייא

בע"ה, יום ר' עש"ק שמות תשכ"ב

מע"כ ידידנו הרב הגה"צ מוה"ר חי"ל דייטש שליט"א,
שלום וברכה נצח.

אחדשה"ט קבלתי ספרו העשירי קדוש ורב תודות למר.
אחרי הביאו דברי רבותינו הקדושים זצ"ל בענין בימה בביהכ"נ
לא אדע מה צורך להביא מגדולי זמנינו שליט"א, בבחינת יהודה ועוד לקרא.
וכי דברי מרן החתם סופר ז"ל שהי' רש"י לכל הדורות צריכים חזק ממאן
דהו בדורנו, אם צריכים חזק אטו לא סגי בחזקו של רבינו ומאורן של
ישראל הגאון החסיד ר' עקיבא איגר זצ"ל.

בדרך כלל התאבים לחדשות במשאות שוא ומדוחים לא ישימו לב
לדברי רבינו משה איש - פרסבורג ז"ל מכיון שלא יסוגו אחור מדברי משה
רבינו ע"ה, ולנאמני רוח הלא ידעו וגם יבינו מה זאת בית - הכנסת. אכן
חזק והתעוררות רבה יש לקבל מדברי רבותינו הקדושים מצוקי ארץ זצ"ל
איך כתבו דבריהם בלהט אש קדוש והי' הכל ברור אצלם, והתורה היתה
אצלם מציאות ממש "כי חם חיינו ואורך ימינו", ולא הי' בזה מקום
לספיקות וכל כוונתם היתה רק לברר את הברור לפני אלה שלא ראו בבידור
ועלולים להסתפק ומתוך ערוון הספק עלולים לבא לידי הכרעות שקר.
יתברך הדר"ג בבריית גופא בזכות מסי"נ לקדושת ישראל, כנפשו

מרדכי גיפטער

ונפש ידידו דושה"ט מו"מ כרו"ע.

משה צבי ארי' ביק

ברוקלין, נ. י.

בי"ה, כ' שבט תשכ"ב

החזה"ש, וכט"ס לכבוד האי גברא רבא ויקירא הרב
הגה"צ עמוד הטהרה ומרבה הקדושה בנשגו"ק זכו
כש"ת מו"ה חי"ל דייטש שליט"א, קרנו בכבוד תרום
עד עמוד הכהן לאורים

76

את ספרו כבר קבלתי וכבר השבתי עליו, גם קבלתי את מכתבו
מלאס אנדזשעלעס בשאלתו אם נכון לעשות מקוה רק לנשים אם מקפידות
על כך שלא יטבלו בה אנשים.

ספר טהרה יום טוב

חלק שמונה עשר

הרב"ג ל' חנ"י יום טוב איכא זייט א זייט

יצחק אמסעל
 אב"ד אילאק
 ברוקלין נ. י.

בעה"י ה' לס' כי ישוב ד' לשוב ע

אלף עולות יעלה שלומו ש
 השם ה"ה הרב הגאון ה
 בישראל, בנש"ק וכו', מוה"ן
 שליט"א, בעה"מ

אחדשתה"ק באה"ר, הנני לב
 שונות ובעיקר מחמת אי בריאות
 בספרו הקדוש אשר הוא מלא ה
 והנני אומר לו אשרי יולדתו.
 והנני בברכתי ברכת הדיוט
 וחיל"ן לאורייתא, ויזכה לאריכות
 ולהוציא לאור כל ספריו הקדושים
 רבה ועצומה במס"ג, ויזכה עוד רב
 כאות וחפץ נפשו הטהורה וכנפש
 מבתי גואי, בברכת כוח"ט.

והנה כתה"ר כבר העיר מדברי השו"מ המחמיר בזה ודעתו דאסור
 לתקן כן אולם המעיין שם, יראה שהוא דבר מאלה האנשים הנוהרים בטבילת
 עזרא תמיד דהיינו שאף בימות החול נוהרים שלא להתפלל בלי טבילה אם
 צריכים לכך ולכן כיון שקבלו עליהם חומרא זו אי"א להתיר להם וממילא
 צריכים לסייעם ולהניחם לטבול, אבל בזמנינו שבימי החול אינם נוהרים
 ורק טובלים בע"ש וש"ק אף שגם טבילה זו מצוה יש בה בודאי, אבל אין
 זו טבילת עזרא רק טבילה ממדת חסידות ולכן נראה שגם השו"מ יודה
 שבשביל טבילה כזו אין לדחות טבילת אשה נדה אפילו על לילה אחת
 ובפרט אם יש חשש שבשביל זה תהיינה נשים כאלה שיבטלו הטבילה ח"ו
 בודאי לית דין צריך בשש שלא יניחו האנשים לטבול אם יש חשש כזה.
 בר מן דין מבואר שם בשו"מ עוד חשש שע"י שלא ילכו האנשים לא ידעו
 אם יארע איזה מכשול ונראה שבימיו לא השגיחו על המקוה כל כך אבל אם
 מעמידים משגיח נאמן על המקוה כמובן שאין חשש זה בודאי שפסקו של
 הגאון בשו"ת עין יצחק חזק ואמיץ שהאנשים יעשו להם מקוה מיוחדת
 ולא יתקוטטו עמהן שוב בשביל זה וכן נוהגים אנהנו כאן בנוא יארק
 לעשות מקוה מיוחדת לאנשים ואין מניחים לאנשים לטבול במקוה של הנשים.
 לעמק הענין נראה עוד יותר דיש בזה גם חשש גולה אם מתקוטטים
 עם הנשים בשביל זה כי הלא ידוע שאלה המשתדלים בעשיית המקוה
 עושים זה בעיקר בשביל הנשים ונמצא שהמקוה שלהן היא כיון שנעשית
 בשבילן ואם אנשים טובלים בה בלי רשות הנשים אפשר שיש בזה חשש
 גולה, ויש להביא רא"י לזה ממס' ערכין דף כ"ד במשנה שם אין לו בכסות
 אשתו וכו' ולא בסנדלים "שלקחן" לשמן משמע דאף שלא השתמשה האשה
 עדין בסנדלים מ"מ כיון שלקחן לשמה שלה היא ואין לערכין מזה כלום
 א"כ גם במקוה שנעשית לשמן שלהן היא ואין לאנשים בה כלום, מ"מ נראה
 עוד שבעיר שאין בה מקוה מיוחדת לנשים עכ"פ בערב ר"ה ועיוהכ"פ
 וכן בכל ערב יו"ט יפיסו את הנשים שיניחו ללכת האנשים בה כיון שבאלה
 הימים כבר קבלו רוב ישראל עלייהו לחובה, ואם אפשר גם בערב ש"ק
 מה טוב, אבל הכל יהי' בהסכמתן ובבטחון גמור שלא תבטל טבילת נדה
 אף מאשה אחת.

במכתבי הקודם כתבתי לו אודות המבואר בספרו חשש וחילה אם
 אין המים ממלאים את כל נקב ההשקה, והנני להודיעו כי בשבוע העבר
 דברתי אודות זה עם כ"ק אדמו"ר מסטמר שליט"א וגם הוא שחק על זה
 ואמר שאם יבואו לחשוש לחילה אם אין הנקב מלא אז גם אם הוא מלא
 יש חשש זה וא"כ צריך דוקא לסתום הנקב בשעת הטבילה ולכן ישתקע הדבר.
 ידידו דוש"ת

משה צבי ארי' ב"מ